

Серія народніх байок і казок, ч. 2.

ЛИСИЧКА-СЕСТРИЧКА Й КУМ ЛИС.

(Народні байки).

Упорядкував В. Юноша.

ВИДАННЯ

Катеринославського Союзу Споживчих Товариств.

1920.

ЛИСИЧКА=СЕСТРИЧКА

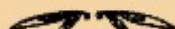
— Й —

КУМ ЛИС.

(Народні байки).

УПОРЯДУВАВ В. ЮНОША.

I. Лисиця вчить вовка рибу ловити—II. Як лисиця зімувала у вовка та медведя.—III. Як звірі голосили по бабі.—IV. Як лисиця оживляла бабу.—V. Лисиця-манашка.—VI. Лисиця міністром.—VII. Як лис розсудив ворону з сорокою.—VIII. Як лисиця з вовком в п'ятницю їла м'ясо та в монастирі висв'ячувалася.—IX. Як хитрий лис вовка обдурив.—X. Як лис вовкові масло показав.—XI. Лисове серце.—XII. Лисичка кума.—XIII. Як лис у баби курку видурив.—XIV. Як лис з злодієм товаришував.—XV. Лис і качки.—XVI. Лисиця й цап.—XVII. Лисиця заводить вовка в яму.—XVIII. Лис рятує чоловіка од смерті.—XIX. Як лисиця зробила царем Грицька Скорохвата.—XX. Лисиця й собака.—XXI. Лисиця-подорожня.—XXII. Лис-куцак.—XXIII. Лисиця та глечик.—XXIV. Лис і лисиця.

Видання Катеринославського Союзу Споживчих Товариств.

КАТЕРИНОСЛАВ.

Друкарня Катеринославського Союзу Спож. Т-в.

1920.

Од упорядчика.

Надруковані в цьому збірничку байки записані з народніх уст по різних кутках української території—на Курщині („Лисиця вчить вовка рибу ловити“, „Як лисиця зімувала в вовка та медведя“, „Як звірі голосили по бабі“, „Як лисиця оживляла бабу“, „Лисиця-манашка“, „Лисиця министром“, „Лисиця й цап“, „Лис рятує чоловіка од смерти“, „Як лисиця зробила царем Грицька Скорохвата“, „Лисиця-подорожня“ й „Лисиця та глечик“) та в Галичині („Як лис розсудив ворону з сорокою“, „Як хитрий лис вовка обдурив“, „Як лис вовкові масло показав“, „Лисове серце“, „Як лис у баби курку видурив“, „Як лис з злодієм товаришував“, „Лис і качки“, „Лисиця заводить вовка в яму“, „Лисиця й собаки“, „Лис-куцак“, „Лис і лисиця“) — і вперше побачили світ, (окрім байок: „Як лисиця з вовком в п'ятницю їла м'ясо та в монастирі висв'ячувалася“ (Б. Грінченко. „Етнографіческіє матеріали“, т. II) і „Лисичка кума“ (Б. Грінченко. „Українські народні казки“), в т.т. XXXVII—XXXVIII „Етнографічного Збірника“, виданого р. 1916 під редакцією д. Володимира Гнатюка Львівським Науковим Товариством імени Шевченка).

Наше видання має літературне, а не наукове завдання, тому то ми текст байок подаємо місцями трохи виправлений відповідно до вимог сучасної нашої літературної мови й загально-прийнятого правопису, робили також де-які скорочення (так, напр., байка: „Лисиця министром“ — частина другої більшої байки: „Звірі за панування лева“), але скрізь і завжди пильнували, по змозі, зберегти народній і навіть місцевий колорит в вислові й конструкції речення.

В. Юноша.

І. Лисиця вчить вовка рибу ловити.

Голодна лисиця, побачивши в полі мужика, що їхав на санях із кладдю, почала за ним назирці бігти. Мужик од холоду так закутався, що один тільки ніс видно було. Бачив перед собою лише свого коня, а на боки і назад не дивився. Лисиця наздогнала мужика, понюхала сані і почула носом, що він рибу везе. Плигнути зараз на сані й шарудити лапами в рядні лисиця боялася, щоб не почув мужик. Вона подумала трохи і пустилася яром обганяти мужика. Забігла на перед, лягла на шляху, ноги витягла, хвоста одкинула, зуби вискалила і лежала нерухомо, дух притаїла. Коли мужик став доїзжати до лисиці, кінь захріп і звернув з дороги. Мужик одвернув коміра свого сіряка, подивився наперед і побачив, що на дорозі лежить лисиця. Він подумав, що зона жива, разів зо два свиснув і тюкнув. Лисиця лежала нерухомо. Мужик зліз із саней і пішов до неї. Взяв лисицю за задні ноги і каже сам собі:

— А, голубочко, догулялася! Похоже, що стрільці тебе підстрелили! Ну добре, буде старій комір до кожуха.

Підійшов мужик до саней, розгорнув рядно, положив лисицю на сані, укритв її рядном, а сам сів на передок і поїхав далі.

Лисиця полежала трохи спокійно, а далі висунула голову спід рядна і почала викидати з саней

рибу. Викидала по одній рибі, доки не викидала геть чисто всеї. Потім вилізла сама спід рядна й сплигнула з саней. Коли мужик од'їхав од неї далеченько, лисиця почала збирати рибу й зносити її в одну купу. А вже як позбирала всю до одної, тоді вигребла в снігу яму, склала туди рибу, загребла її снігом, а сама почала уминати ту, що лишилася незагорнутою. Лежить собі недалеко од дороги й трощить рибку.

Біг проз неї вовк, побачив, що лисиця щось їсть, зупинився й питає:

— Що ти їси?

— Рибу.

— Дай же й мені хоч одну.

— Піди собі налови.

— Та я не знаю, як її ловити. Навчи мене, будь-ласка.

— Невеликі мудрощі. Піди до річки, вмочи хвоста в ополонку і сиди, дожидайся, поки начіпляється до хвоста риба. А ти сиди й примовляй: „Ловись, рибко маленька й велика!“

Вовк подякував лисицю за науку і подавсь мерщій до річки. Знайшов там свіжу ополонку, умочив туди свого хвоста, сидить собі й бубунить:

— Ловись, рибко, все велика та велика! Рибко, чіпляйся скоріше велика та велика!

А мороз був тоді йорданський. Вовк посидів з чверть години і хвіст його так прикувало, що він уже не в силі був його висмикнути. Смикав, смикав, та дарма, хвіст наче приріс до криги.

Лисиця, наївшись досить риби, побігла провідати вовка. Прибігла до ополонки, а вовк сидить і з досади зубами клацає. Вона підійшла і каже:

— Ну, що ж ти так довго ловиш, хочеш усю рибу забрати?

— Та я ніяк не вирятую свого хвоста.

— Ех, ти, сірий дурню, попівські в тебе очі. Ти б витягав потрохи та частіше, а то бач, хотів усю одразу забрати

— Та я ж не знав. Поможі мені, голубочко.

— Що ж я тобі поможу? Я тепер з голими руками нічого не можу подіяти. Посидь трохи, я збігаю за сокирою, твій хвіст уже примерз.

Лисиця побігла на село, промчалася по вулиці й прокричала:

— Ей, люди добрі, біжіть на річку бити вовка!

Люди зопалу похватили, що хто запопав, і побігли до річки. Вовк побачив, що лихо, почав рватися дужче. Скільки він не напружувався, а хвіст ні з місця. Добігли мужики до вовка і почали його лупцювати, хто куди попаде. Вовк зібрав останні сили, сіпнувся, одірвав собі хвоста і побіг швидко, не оглядаючись, куди очі бачуть.

Вибіг на поле, дивиться, а та сама лисиця лежить недалеко од дороги і уминає рибу. Вовк підійшов до неї й каже:

— Підвела ти мене, сестро, під монастир, треба тобі оддячити за такий паскудний вчинок.

— А чим же я винна? Було б тобі не бути таким ненажерним. Через тебе й мені перепало на оріхи від мужиків. Як побігла я добувати сокири, то мене мужики за малим не вбили, я ледве вирвалася і на силу втікла. І досі ребра болять.

— Ну, добре, на цей раз я тобі пробачу, тільки дай мені хоч трошки риби душу одвести, черв'яка заморити.

— Я рада б тобі дати, та в мене в самої нема, останню доїдаю.

— Та що ж ти брешеш? Й тоді казала останню доїдаю, і тепер.

— О, тої риби давно вже й духу нема, це я знов здобула собі.

— А де ж ти здобула?

— Та я обдурила мужика. Він віз із міста рибу, а я прикинулася неживою, лягла поперек дороги, він мене підняв, положив у сані, а я рибу викидала з саней і сама втікла.

— А коли ж ти встигла поїсти всю рибу?

— Так там її трошки було. Ти спробуй сам обдурити, ось швидко буде їхати ще один мужик.

Вовк пішов шляхом.

Мужик, якого обдурила лисиця, приїхав додому, увійшов у хату й каже:

— Стара, йди випряжи шкапу, а то я змерз, руки як граблі.

— А що ж, ти привіз риби?

— Привіз, там на санях. Я тобі ще й подаруночок привіз.

— Який?

— Та там побачиш. Комір тобі до кожуха привіз.

Баба миттю опинилася біля саней, стягла рядно, аж там нема ні риби, ні коміра. Баба увійшла в хату й почала діда лаяти:

— Що ти, сякий-такий сину, смієшся з мене? Де твоя риба? Ти, виходить, усі гроші пропив, а тепер іще й на сміх мене піднімаєш? Зараз же вертайся до міста, щоб мені на завтра риба була. Де хочеш, там бери, а щоб була, бо завтра ж гості приїдуть, то чим я їх прийматиму?

Дід не повірив бабі, вийшов до саней, коли й справді на санях нема нічого. Він не міг й придумати, що б воно значило, а далі догадався, що то його лисиця обдурила. Почухав потилицю, увійшов у хату, обігрівся трохи і знов поїхав до міста по рибу.

Накупив риби і мерщій вернувся додому.

Вовк, побачивши, що мужик їде з вагою, забіг наперед, ліг на шляху, витягнув ноги, заплющив очі, зуби вишкирив і лежить, навіть не поворухнеться.

Мужик став доїзжати до вовка, кінь захріп і кинувся з дороги. Мужик глянув на перед і побачив на шляху вовка. Тюкнув разів два, вовк лежить нерухомо. Мужик подумав собі:

— Ні, брешеш, тепер не обдуриш. Тоді лисиця мене піддурила, ще й ти хочеш піддурити? Годі жартувати!

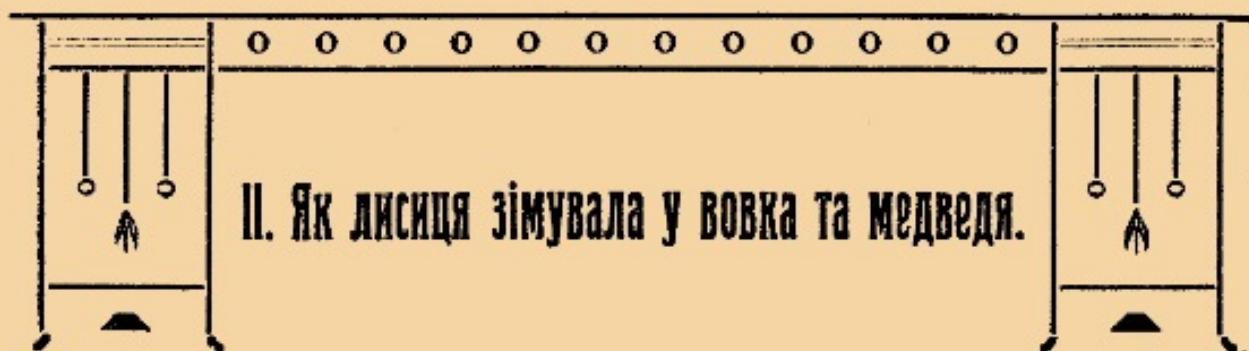
Добув з саней сокиру, підійшов до вовка, розмахнувся та як торохнув його по лобі, вовк із місця не встав, тільки ногами задригав і кончився. Мужик вкинув вовка на сані й повіз його додому.

Лисиця побачила це й почала сміятися:

— От так обдунив мужика! Не з твоїм розумом, сірий дурню, дурити людей. А ще лагодився мені оддячити, а я тобі швидче віддячила!

II. Як лисиця зімувала у вовка та медведя.

Вовк на зиму збудував собі нову хату, а в лисиці була стара, розвалена. Прийшла зима, лисиця тремтіла, тремтіла од холоду, та й не сила вже їй стало терпіти мороз. Побігла вона до вовка й каже:

— Вовчику-братіку, пусти мене до себе пере-зімувати!

— Ні, сестро, мені самому тісно.

— Та ти дозволь мені хоч у твоєму подвіррі жити.

— Ну, та Бог з тобою, у дворі живи.

Побула вона на подвіррі день, од холоду тремтіла, аж зубами кланцала. Підійшла до хати і знов почала просити вовка:

— Вовчику-братіку! Пусти мене в хату, а то я зовсім залякла.

— Ні, в хату не пущу, ти будеш мені заважати.

— Та пусти мене хоч на часочок, я обігріюся.

— Ну, погрітися можна.

Втислася лисиця в хату, обігрілася і стала там жити. Вилізла на піч і лежить, одкинувши хвоста.

Настала ніч, вовк заснув, а лисицю не бере сон, од голоду геть їй живіт підтягло. Прислухалася вона, вовк спить. Злізла з печі й почала шастати по всіх кутках і закапелочках. Обнишпорила всю хату, ніде не надібала собі їжі. Вийшла потихоньку в сіни, почала й там шукати. Намацала горщик із маслом і дві пе-

чених гуски. Лисицю оскома брала зараз же ззісти усе це, та боялася, щоб вовк не казав на неї, що вона поїла. А далі поклала ті ласощі біля сінешних дверей, а сама вернулася в хату, вилізла на піч, лягла й хропе, ніби ніде й не бувала.

Ранком тільки що почало розвиднятися, лисиця підхватилася, почухалася і каже вовкові:

— На сьогодні мене прохали в куми, так я думаю зараз побігти, а в обід вернуся.

— Та то твоє діло, я тебе не держу, біжи, коли тобі треба.

Лисиця побігла. Вискочивши з хати, вона захопила з собою масло і гусей та й побігла в куці, Сиділа лисиця в лозах до самого обіду поки не поїла все масло й гусей.

В обідню пору вона вернулася до вовка. Вовк налагодився обідати, кинувся в сіни по страву, аж там і духу не засталося гусячого. Вовкові досадно стало: сердився, лаявся, сварився і сам не знав на кого. Лисиця бачить, що вовк збентежений та й каже:

— Не подумай, братіку, на мене, Ти сам знаєш, що я до самого ранку на печі лежала, а потім пішла в куми і ось тільки що вернулася.

— Та ні, я на тебе пені не маю. Це мабуть Мишка-кудлань нашкодів. От лиха личина! Що ж ми тепер будемо обідати?

— Не журися, вовче, сьогодні яюсь переживемо голодні, а завтра, що Бог дасть. Нам голодними бути не первина.

Лисиця вилізла на піч, лягла, ноги витягла, хвіст одкинула й лежала. А вовк голодний корчився і перевертався з боку на бік, а живіт бідоласі аж до самої спини підтягло. В животі йому кавкало, бурчало. Переночували вони, вовк і каже:

— Іди ти, сестро, роздобуть чого-небудь на обід, а то я охляв, не здужаю біати. В тебе кожух

теплий, не так швидко змерзнеш, і ти здатніша на хитрощі.

Лисиця одмагатися не стала, бо не з руки було не послухати вовка, за це він міг її вигнати з хати. Пішла вона на роздубутки.

Вийшла в поле, а мороз був лютий. Пробігла вона по шляху з верству, звернула з дороги, лягла в рову, притаїлася і почала ждати. Так як за пів години над'їхав мужик простуючи до міста, віз зарізаного барана на продаж. Лисиця побачила, що мужик од холоду дуже закутався, налагодилася його пограбувати. Подождала, поки мужик проїхав її, догнала його, плигнула на сані й почала в них господарювати. Розгорнула рядно й ну викидати звідти куски баранини. Викидала всю баранину й сама сплигнула. Позбирала всі шматки до купи, попоїла гарненько, а решту баранини загорнула в сніг, а обгризяні кістки понесла до вовка. Вовк погриз ті кістки, та не наївся, тільки губи помазав.

На другий день вовк знов посилав лисицю на роздобичу, та вона йому сказала:

— Та ти, вовче, тепер сам спробуй роздобути обід, а то я собак боюся.

— А де ж ти його береш, що тебе собаки чують?

— Та я ходила на село і там в одного чоловіка повну комору м'яса вивідала.

— А нащо ж йому м'ясо?

— Та він же торгує ним.

Подався вовк до села. Зайшов з городів і почав приглядатися, де та комора стоїть, що в ній повно м'яса. Винюхуючи, пішов навмання до одної комори та й справді несподівано наскочив на таку комору, де була різана баранина. Вовк почав ходити кругом комори, заглядав скрізь, чи не знайде таку дірку, крізь яку можна було б влізти в комору. Підійшов до дверей, а там є дірка. Вовк хоч і догадувався, що

він не пролізе тою діркою, а всетаки забажав попробувати та й встромив свою морду в ту дірку. Попробував—голова не влазить, а дух м'яса ще дужче роздратував його утробу. Йому здалось, що м'ясо лежить як раз над діркою. Вовк просунув туди передню лапу і почав нею мацати, шукати м'яса. А в коморі над самою діркою стояла пастка. Хазяїн поставив її, щоб до баранини не полізла кішка. Пастка як клацнула та вовка за ногу. Вовк виривався, виривався з пастки та нічого не міг подіяти.

Ранком прийшов мужик до комори й побачив вовка, узяв ціпа й убив його. Зосталася тоді лисиця сама господарювати в вовчій хаті.

На другу зіму лисиці вовча хата не сподобалася, пішла вона до медведя й каже:

— Пустити мене, медведику, до себе перезимувати!

— А хіба в тебе нема своєї хати?

— Та була старенька, та розвалилася, а нової поставити я не спромоглася, бо на мене спало нещастя: старий мій умер, то мені було не до хати, а тепер настали морози і нікуди подітися. Пожалій мене, сиротину!

Медведеві шкода її стало, пустив.

Лежав медвідь і лапу свою ссав, а лисиця ходила на лови і добувала собі їжу.

Одного разу лисиця принесла собі пару курей, підобгала їх під себе, одкусювала по шматочку й їла. Взяти медведя завидки, що лисиця щось жує; він і спитав її:

— Що ти, сестро, їси?

— Та це я свої кишки витягаю з живота й їм.

— А хіба вони добрі?

— О, дуже добрі.

— Ану, дай мені клаптик я покоштую.

Лисиця дала йому шматок курятинки. Медвідь покоштував, здалася йому дуже смачною.

— А чи ж і мої кишки такі смачні? — спитав медвідь.

— Спробуй! — одповіла лисиця.

Тоді медвідь прогриз собі живіт й почав витягати свої кишки та їсти. Тягав, тягав, аж поки не здох на місці. Зосталася лисиця сама господарювати в медвежій хаті. Всю зиму їла медвеже м'ясо, а на його шкурі спала, мов пані.

III. Як звірі голосили по бабі.

У одного полісовщика вмерла жінка. По звичаю по покійниці треба було голосити, та не було кому. Родичів у нього ніяких не було, а сусідів теж, бо він жив у лісі далеко од села. Самому тужити не було охоти та й не вмів по баб'ячому примовляти і в додаток ніколи було, бо ж мусів службу справляти. Пішов старий на село, обійшов усі хати, жадна баба не згодилася йти до нього голосити по покійниці, бо всі добре знали, що він чоловік не багатий, а друге те, що сидіти одній біля покійниці та ще в лісі буде дуже моторошно. Розгнівався дід на бабу, плюнув і пішов до своєї хати. Дорогою він думав:

— Не хочете йти до мене, то й цур вам! Я собі знайду плачку й в лісі! Цілий вік прожив з звірями і вмирати буду з ними. Найму медведя або вовка вони й поголосять за моєю старою.

Увійшов дід у ліс, дивиться, на зустріч йому йде медвідь. Дід і каже йому:

— Медведику-братіку, приходь до мене голосити. В мене баба вмерла, а голосить нікому по покійниці, бо сусідів не маю і рідні ніякої. Прийди, будь-ласка, я тобі заплачу.

— А що ти мені даси?

— Та як ти зумієш гарно голосити, то матимеш три паляниці й полумисок меду.

— Добре. дідусю, ходім, попробуємо.

Ввійшли вони в хату, медвідь схилився над бабою й зотяг:

А в діда була бабуся,
Він її не люби-и-ив,
Вона його гризла,
Він її добив...

— Не так, не так, медведю, не вмієш ти тужити, геть од мене. Тікай з хати, а то живо сокири скуштуєш! Медвідь злякався, вискочив з хати й побіг. Дід вийшов і собі з хати та й думає.

— Кого б це ще присогласити?

Коли дивиться, біжить вовк. Дід гукнув на його:
— Гей, вовче, заверни но сюди, я тобі щось скажу!
Вовк спинився. Дід і почав казати:

— Вовчику - братіку, у мене бабуся вмерла, тужити нікому. Сусідів нема, а з села ніхто не хоче йти. Приходь хоч ти, поголоси.

— А що ж ти мені за те даси?

— Та як зумієш гарно поголосити, так я тобі дам порося.

— Добре, дідусю, ходім я спробую.

Пішли вони до хати. Вовк нахилився до бабуні й зотяг своїм товстим голосом:

Бідна ж ти, моя бабунечко,
Праведна твоя буде душечка!
Та не будеш ти терпіть
На тім світі мук,
Бо не сама померла,
А полягла од дідових рук!

— Не так, не так, брешеш ти, вовче. Ти не вмієш голосити. Забирайся од мене геть, а то я тобі покажу, як плести нісенітницю!

Вовк вискочив з хати й побіг не оглядаючись.

Вийшов дід з хати й думає:

— Бодай його так не жити! Плачки і то нема де знайти. Зоставляти покійницю саму в хаті без плачки не годиться, і плачки ніяк не напитаю!

Трохи згодом дивиться дід, аж біжить недалеко од хати лисиця. Він гукнув на неї:

— Ей, лисичко, постій-но, заверни до мене, я тобі щось скажу.

Лисиця стала, потім попростувала до діда. Дід і каже їй:

— Лисичко-сестричко, допоможи мєєму горю.

— А яке ж у тебе горе, дідусю?

— Та ось умерла моя стара, а нікому голосити. Мені треба побігти на село, замовити там домовину та й панотцеві дати знать, а вдома біля покійниці зоставить нікого.

— Та вона ж не жива, з хати не втіче, можна й саму зоставити,— каже лисиця.

— Ні, лисичко, так не годиться. Кажуть старі люди, що покійницю саму лишати без голосільниці гріх. Може б ти, лисичко, згодилася поголосити по моїй бабусі, а я тим часом збігаю на село.

— А чому ж би й ні? Для тебе, дідусю, я уважу, ти ж наш чоловік. Ми стільки років живемо з тобою мирно, лиха ніякого ти нам не заподіяв. Для хорошого чоловіка я рада послужити.

— Так от, будь-ласка, зоставайся голосити.

— А що ж ти мені, дідусю, за те даси?

— Та як зумієш гарно голосити, так я тобі дам з пару курочок, а як не зумієш, тоді матимеш бича по ребрах!

— О дідусю, я зумію, мені не первина голосити.

— Ну, ходім, спробуємо.

Увійшли вони в хату, лисиця припала до покійниці й затягла тоненьким голоском.

У діда була бабуся,
Рано вставала,
По три скалки в день пряла,
Борщ, кашу варила,
Дідуся кормила.

Навіщо ж ти, милая,
Дідуся покинула?
Та чи він тебе не любив,
Та чи він тебе не кохав?

— Так, так, лисичко, молодець, вмієшь голосити. Матимеш пару курей, ще й на придачу кусок сала дам, голоси так і далі, а я збігаю на село, домовину замовлю.

Дід пішов на село, а лисичка допалася до бабусіного м'яса. Обгризла все м'ясо, zostались сами кістки та тельбухи. Потім хотіла вже тікати з хати, а далі пригадала про курей і задумалася:

— Е, ні, підожду діда, треба взяти в нього обіцяних курей, тільки треба заховати бабині кістки, щоб можна було обдурити діда.

Вибігла лисиця за двір, дивиться, біжить шляхом вовк. Вона гукнула:

— Вовчику-братіку, ти хочеш їсти?

— Хочу!

— Ну, то йди, забери там у хаті бабині кістки, посмакуй трохи, я оце трохи заморила черв'яка й тобі дещо залишила. Тільки ти тягни їх як найдалі в гущавину лісову, а то дід швидко вернеться з села.

Голодний вовк схопив бабині кістки й попер їх далеко в непролазну гущавину.

Вернувся дід з села, дивиться, на столі порожньо, бабусі нема. Дід спитав лисицю:

— А де ж ти діла покійницю?

— Ох, дідусю, не бачив ти, яке тут чудо було. Я як почала голосити та Бога просити, щоб пробачив бабусі гріхи, та так гаряче і так жалібно просила, що Бог одразу почув мою молитву. Ото я голосю та й голосю, коли дивлюся розступилася стеля, влетіли два янголи, взяли бабусю на руки й понесли на небо, а мені сказали:

— Гарно ти, лисичко, вмієш голосити. Твої слова до Бога доходять.— Після того я вся затремтіла, бо дуже злякалася..

— А ще що вони тобі казали?

— Та вони ще щось казали, та я з переляку забула. Пожди трохи, може я пригадаю. Ага ось що вони казали. Вони казали, що як умре дідусь, так щоб й по тобі я голосила, тоді й тебе візьмуть на небо. Там будеш разом з бабусею жити в раю.

— Так і сказали?— здивовано спитав дід.

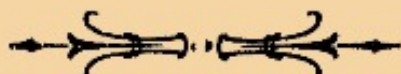
— Так, так і сказали, я тобі брехати не буду.

— Ну, на ж тобі, лисичко, замість двох—три курочки і шматок сала. А коли зголоднієш, приходь до мене, я тобі всього дам. Тільки, будь-ласка, як умру, приходь голосити, а то я боюся, щоб нас не розлучили на тім світі з бабусею.

— Не бійся, дідусю, я свого слова не зміню, прийду непременно. Тільки ось що я хотіла тобі сказати: ти, дідусю, не замикай на ніч курника, а то я прийду до тебе в гості, а тебе, може, вдома не буде, тоді що ж я повинна робити, йти назад на тще-серце.

— Добре, лисичко, для тебе по всяк час двері будуть відчинені.

А лисиці того тільки й треба було. Вона що ночі приходила до діда в гості й брала собі по одній курці, поки всіх не поїла, а потім і на очі не показувалася дідові.

IV. Як лисиця оживляла бабу.

На вербну неділю дід пішов до церкви. Там йому дали свячену вербу та таку браву, що нікому більше такої не досталося. Прийшов дід з церкви додому і, не заходячи в хату, уткнув свячену вербу в землю на подвіррі супроти святого угла. Верба прийнялася й почала рости в гору, та так швидко росла, що до клечальної неділі виросла вже аж до самого неба. Приснилося дідові, неначе прийшов до нього янгол і сказав:

— Дідусю, скоро буде страшний суд. Коли хочеш спастися, так бери свою бабусю і лізть на небо.

— А де ж я таку довгу драбину візьму?—спитав дід.

— По драбині, дідусю, ти не вилізеш. На небо можна вилізти тільки по свяченій вербі, яку ти сам посадив на вербну неділю.

Дід прокинувся і думає:

— До чого б воно це було? Невже ж таки кращого од мене Бог не знайшов собі? Виходить, я Богу угодний, коли він хоче взяти мене до себе. А як же я вилізу на небо? Як би я сам, то ще не так було б важко, а то як я візьму з собою бабу?

Поміркував дід, подержався рукою за голову й подумав:

— Стій. Все буде гаразд! Бабу я посажу в мішок, мішок візьму в зуби і полізу по вербі до самого неба.

Діждавшись ранку, дід розказав свій сон бабусі, а далі й додав:

— Ну, що ж, стара, не гай часу. Знайди найбільший мішок, поклади туди на всякий випадок харчів і сама в мішок сядь, а я візьму його в зуби й полізу по святій вербі на небо.

— Добре, дідусю, я зараз.

Бабуся сюди-туди метнулася, знайшла мішок, наклала туди харчів і сама влізла та й каже:

— Ну, дідусю, я готова, час тобі добрий, рушай в дорогу!

Дід тричі перехрестися, взяв мішок у зуби й поліз на небо.

Ліз, довго, аж утомився. Було вже високо од землі. Баба сидить у мішку і думає:

— Казала Явдоха Козолупова, що я відьма, з чортами знаюся, а бач попала на небо, а вона нехай там полютує. Тепер вона буде прохати мене, щоб я й її взяла на небо, тільки не діжде, дулю я їй покажу. Або он та Палажка Самійленкова! Як тільки вона мене не обзивала, як ми плоскінь брали на клину, а тепер я знаю, буде прохати мене, щоб і її взяти на небо. Тільки нехай не надіється, болячки їй, дулю їй з маком покажу! Ось як тільки вилізу на небо, наберу повній припіл каменюк і буду шпурляти вниз. Як тільки Палажка або Явдоха виткнеться з хати, а я їм камінюкою в пику, в пику!

Баба ждала, ждала, поки добереться до неба, та й терпець їй увірвався. От вона й питає:

— Дідусю, чи ще далеко зосталося до неба?

— Ов... и! (мовчи),—не розціпивши зубів, мукнув дід.

Баба не розібрала, що дід сказав та й знов спитала:

— Що ти, діду, кажеш, я не розберу.

— А...о...о...и... (та бо пожди)!—процідив знов д д крізь зуби.

Баба рзгнівалася на діда що він не хоче сказати, як слід, та сердито й крикнула:

— Та якого ти біса мукаєш, як бичок? Кажи полюдськи. Я тебе питаю, чи дадеко зосталось до неба?

— Мовчи, дурна, мені не можна рота роззявити...

Щоб промовити виразно ці слова, дід мусив розціпити зуби, а мішок вискочив з зубів і полетів до долу. Баба гепнулася об землю і розбилася на смерть. Всі кістки потрошилися.

Вернувся дід за бабою на землю. Кинувся до мішка, а з баби зробилася купа м'яса, обтягнута шкурою. Став дід біля того мішка й плаче:

— Ех, дурень же я! Чого мені було обзиватися до неї? Нехай би була сердилася, скільки хотіла!

Бігла проз його лисиця, побачила чоловіка й спитала:

— Чого ти, дідусю, плачеш?

— Та як же мені не плакати? Мені Бог велів узяти стару й лізти на небо. Я поліз і вже був недалеко й до неба, а вона своєю бабською нетерплячкою призвела до того, що я випустив її з зубів. Загальмувала, вража, все діло, тепер через неї й мене Бог не прийме. Спитає: „Деж твоя баба?“ А мені що сказати?

— Не журися, дідусю, перестань плакати, я твою бабусю вигою. Я її оживлю і вона ще молодшою буде, як перше була.

— Будь-ласка, оживи, я тобі оддячу.

— А що ж ти мені за труди даси?

— Та як оживиш, всі твої кури будуть, бо вони мені однаково не потрібні тепер. Я полізу з бабою на небо, а кури зостануться тут на призволяще, кому припаде.

— Добре, дідусю, оживлю, тільки це таке діло, що швидко зробити не можна, а треба буде поратися біля неї цілих три дні. Ти, дідусю, поклади її в погріб,

на сонці залишати не можна; вона мусить лежати в холодочку. І поки я не скажу, що вже готова, до погріба не підходь. Підглядати теж не годиться, а то всю справу поспуєш.

— Ні я не буду мішатися в твоє діло, ти тільки зроби так лисичко, щоб моя стара стала молодницею, щоб літ на двадцять помолодшала.

Дід поклав бабу в погріб, а сам пішов у хату.

Лисиця причинила двері, з середини накинула на чіпок, щоб дід не зайшов подивитися, а сама полізла в погріб уминати бабусіне м'ясо. Вдень лисиця їла бабусіне м'ясо, а вночі виходила з погріба і поралась коло курей. Минуло три дні, лисиця всіх курей і бабусіне м'ясо поїла. Дід на четвертий день підійшов до погріба і питає:

— А чи готова моя стара?

— Готова, готова, йди, забирай!

Лисиця доїла останні крихотки, вистрибнула з погріба, одчинила двері й облизується. Дід поліз у погріб, а лисиця й побігла до своєї домівки. Дід залишився сам, як палець, без баби й без курей.

V. Лисиця манашка.

Лисиця не раз навідувалася до курника одного мужика, щоб поласувати курятинкою, та все ніяк не могла добутися до курей. Гемонський півень як тільки почує шелест, почне кричати, а собаки збігались на крик півня й проганяли лисицю геть з двору.

Одного разу лисиця придумала, як обдурути півня. Кури паслися на городі по картоплі, ловили там усяких комах. Лисиця, побачивши курей, одягнулася за манашку, взяла в руки чотки з репяхів і пішла до курей. Надійшла до них і каже:

— Здоровенькі були, раби божі!

— Здрастуй, матушко!—обізвалися кури.—Відкіля тебе Бог несе?

— Та я йду з пустині, з П'ятницького монастиря, а держу путь на Святі Гори, іду поклонитися святим мощам. Ходіть і ви зо мною, я вас проведу до Святих Гір.

— Ні, матушко, ми од своєї домівки нікуди не підем,—одповів півень.—Нам нема потреби молитися, в нас гріха нема.

— Ах, ти грішнику, безбожнику! Як ти смієш казати, що в тебе гріха нема? Ти, півнику, грішник великий, тобі враг голову помрачив. Ти обдумай гарненько, у тебе гріха й в мішок не збереш. Як тільки тобі Господь Бог терпить? По закону личить

жити тільки з одною жінкою, а ти маєш у себе більше десятка. За такий великий гріх обійти тобі треба всі святі місця й тоді ще ти од усіх гріхів не одкупишся. Як тобі не соромно блудно жити? Ходи-но, я тебе посповідаю, Бог тобі на половину гріхів й збавить.

Півень не хотів підходити до лисиці, опинався. Лисиця тоді й каже:

— Чого ж ти, півнику, соромишся? Я тобі добра бажаю. Посповідайся, рабе божий, а то ти на тім світі місця собі не знайдеш. У смолі будеш кипіти день і ніч і по вік вічний звідти не виберешся.

Півень злякався вічної муки, згодився висповідатися. Підійшов до лисиці, нахилив голову, а вона його хап за крила і каже:

— Недостойний ти, півнику, жити на білому світі. За твої тяжкі гріхи я мушу тебе смертю покарати, бо ти ніколи не одмолиш своїх гріхів, а тільки будеш уводити в гріх курей.

Півень бачить, що опинився в пастці, почав пригадувати, як обдурити лисицю. Кури одна за другою помчалися до двору, а півень зостався сам у неволі. Півень і почав улещувати лисицю:

— Матушко, пусти мене, я більше не буду грішити.

— Та чого ти, півнику, клопочешся? Чи не однаково ж тобі помирати сьогодні, чи вавтра?

— Та я знаю, що раз мати родила, раз і умирати треба. Але тут, бачиш, ось яке діло: всі свійські птиці умовилися закласти жіночий монастир; курки, качки й гуски пострижуться у манашки, а мене вибрали на дякона за мій дзвінкий голос. Мені хотілося послужити Богу: може, він мені гріхів збавить. А крім того, птиці мені доручили знайти ігу-

меню, так, може, ти будеш така ласкава і згодишся стати за ігуменю?

— А чому ж би й ні? Я по монастирях ходила, монастирські порядки знаю.

— Ну, от і гаразд. Ти побудь, матушко, тут, а я піду повідомлю своїх, що ігуменя знайшлася і за тобою зараз прийде титарь та підтитарій та зроблять із тобою умову.

Лисиця півня й пустила. Тут вона й подумала собі:

— От коли я поласую, тепер уся птиця моїх рук не мине.

Півень увійшов у свій двір, побачив собак і каже:

— А побіжить лишень на город, подивіться, що воно там за мара проявилася? Прийшла якась черниця й хотіла мене задушити.

Собаки побігли на город і просто до лисиці. Лисиця злякалася, кинулася втікати, скинула з себе рясу й подалась до річки. Добігла туди і пустилася пливти по воді. Собаки за нею. Лисиця перепливши на другий беріг, забігла на грядки огірків, зняла з опудала шапку й свиту, мерщій наділа на себе, вибігла зза куща й цькує:

— Гуджа, гуджа, держи, держи її!

Собаки питають:

— Чоловіче, чи не бачив ти тут лисиці?

— Бачив, чому ні. Вона допіру пробігла, подалася он туди до гайка.

Собаки як найшвидче побігли навздогін. А лисиця тим часом сховалася в очереті. Собаки вбігли в гайок, понюхали, понюхали і вернулися додому. Лисиця, побачивши на березі човна, сіла в нього і попливла вз овож річки. Собаки, вертаючись з погоні, перепливали вже річку. Лисиця, побачивши собак, й питає.

— Ну, що ж ви, наздогнали лисицю?

— Ні, не наздогнали, сховалася десь Як у воду впала клята, ніде не видно.

Одягнена за мужика лисиця й каже:

— Ви, собаки, не достойні розірвати лисицю. Вона побожна, по всіх монастирях була, всі святі місця обходила. А ви, собаки, великі грішники, і за це вас слід усіх потопити, щоб ви не чинили беззаконія.

Собаки трималися на воді, слухали, що каже фальшивий чоловік, а потім рушили пливсти далі. А лисиця на човні погналася за ними і придушувала їх веслом до води. Собаки побачили, що до берега ще далеко, а пливсти вже сили нема, зморилися дуже, бо вже не раз і водою захлистувалися, от і кинулися вони до човна, щоб учепитися за його. Та лисиця собак веслом по голові й відпихала їх геть, втокмачуючи в воду. Собаки бовталися, бовталися по воді, поки не потопили. Так таки й не виплили з річки. А лисиця пристала до берега, вилізла з човна й побігла додому.

Діждавшись ночі, лисиця знов подалася до курника, Тепер вже ішла вона сміліше, бо знала, що собак нема, втопились. Підійшла вона до курника, подивилася, кури сидять дуже високо. А видно було, що вони сидять нерухомо, міцно сплять. Лисиця покрутилася біля курника до зорі, поки прокинувся півник і заспівав:

— Кукуріку!

Лисиця в курник не пішла, а зза угла сказала:

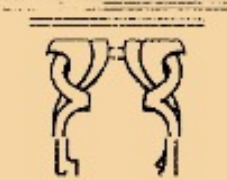
— Ти, півничку, не спиш?

— Ні.

— Злети до мене, я тобі розкажу, як ми вчора карали твого ворога. Ти, бач, думав, що то була черниця, аж ні то було зовсім що інше. Ось іди, я тобі все до чиста розкажу.

Півневі здалося з просоня, що з ним розмовляє собака, сміло злетів він з сідала, а далі з курника вискочив до собаки. За курником, замість собаки, була лисиця. Півник не встиг і з курника вийти, а вже опинився в лисиці в зубах. А щоб він не наробив репету, лисиця міцно здушила його зубами за горлянку й подалася з двору городами додому.

VI. Лисиця министром.

Коли звірі, за підмогою лисиці, вибрали царем лева, то він на підмогу собі, щоб було кому ладу пильнувати, призначив ministrів. Вовка настановив луговим министром, тигра—лісовим, лисицю—польовим.

Подякувавши цареві за ласку й увагу, пішли ministри кожен на свою посаду та й заходилися всяк по своєму дрібних звірят кривдити.

Набридло лисові польовим бути министром, бо там, крім мишей та інших дрібних звірків, не доводилося нічого їсти, а йому кортіло посмакувати курятинки та гусятинки. Пішов лис до царя і каже:

— Ваше величество! Дозвольте мені завідувати курниками та стерегти курей від ворогів.

— А при чім же тут кури?—каже царь.—Нам не дано права володіти птицями, у птиць є свій царь.

— Та я клопочуся не за курей, а хочу укоротити зловживання наших звірків.

— А які ж вони зловживання чинять?

— Тхорі і щурі душать курей і малих курчат та псують їх без жалю. Мені жалівся півень і просив, щоб я вам доложив. А то, каже, всі з вас глузують, що не даєте ладу, дозволяєте таким плюгавим звіркам робити шкоду в іншому царстві.

Лев повірив лисові і з того дня настановив його за контрольного над курниками.

Лис зрадив, побіг шпарко до села. Діждавшись пізньої пори, почав повіряти курники. Таким чином він що-дня уминав по дві-три курки. Одного разу чоловік підстеріг лиса і застукав його в курнику. Тільки лис поліз за курми, а чоловік схопив його за хвіст і ну бухати бичем по ребрах! Так лис поповчив, що він ледви живий був. А далі привязав до хвоста мотузку і повісив лиса на тину, боявся бо, щоб він до ранку не оджив і не втік. Чоловік пішов спати, а лис відійшов, почав думати, як би йому викрутитися з біди. Пручався, пручався, ніяк не міг одірватися. Кілька разів спробував було понатужитися, аби перервати мотузку та не міг, бо дуже був міцний. Тоді він постановив позбутися свого хвоста, аби тільки самому бути живим..Хоч і боляче було, почав перегризати свого хвоста. Одгриз хвоста і втік.

Вибіг лис на п л е й думає:

— Що його тепер робити? Як я покажуся до своїх підвладних? Вони мене не впізнають і не будуть слухати. До підвладних, правда ще, не так страшно з'явитися, вони в очі глузувати з мене не посміють, а поза очі нехай собі балакають, що хочуть, а ось як я до царя піду, що я йому буду казати, як питає про хвоста? Стидно бути министром без хвоста, Ех, краще б він мене убив на смерть! Ну, та тепер уже того не вернеш, що минуло. Хоч і сором, а треба якось віку доживати. Поки хвіст загоїться, піду до зайця в хату, полежу там.

Підійшов до зайцевої хатки і каже:

— Пустити мене, зайчику, переночувати. Я тобі колись у пригоді стану.

— Ні, не пустю,—каже заїць.—У мене тісно, малі дітки.

— А я тобі кажу: одчиняй! Ти знаєш, хто я? Я министр польовий і контрольор свійської птиці, був на селі по державним справам.

Заїць налякався і одчинив.

Лис убрався в заячу хатку і ліг на м'яке ліжко, а зайченяток скопирнув геть. Заїць промовчав, бо як же можна гнівити міністра?

Побіг зайчик добувати діткам їжі, а лис тим часом захотів їсти, схопив одно зайченя й ззів.

Прийшов зайчик погодувати дітей, дивиться, вже одного зайченятки нема. Заїць питає:

— Ваше степенство, а де ж моє зайченя? Одного нема.

— Як ти смієш питати мене про своїх дітей? Чи я тобі за няньку став, чи що? Ти їх наплодиш тут цілу сотню, а я буду що хвилини перелічувати їх, чи всі, чи не всі? Коли хочеш жити на світі, то не базікай мені, а то живо опинешся в царя в лапах.

Заїць вийшов з хати, заплакав і знов подався добувати їжи своїм діткам. Вернувся додому, дивиться, знов нема одного зайченятки. Заїць не став уже нічого й казати, погодував останніх дітей, а сам вийшов з хати і плаче.

Біг біля нього другий заїць. Побачивши земляка, спинився й питає:

— Чого ти, братіку, плачеш?

— Та як мені не плакати? Убрався до мене в хату наш міністр, клопоту мені наробив, їсть моїх дітей і не смій йому й слова сказати: нахваляється смерть заподіяти, каже: донесу цареві, то він і тебе ззість.

— А ти, братіку, подай скаргу цареві. Як же таки так? Повинна ж бути на світі правда. Хоч він і міністр, але мусить перед законом відповісти за душоубство.

— Ех, брате, брате! Куди там нашому братові поткнутися? Однаково ж наша скарга не дійде до царя. Там її перехватять придворні підлизники і не дадуть їй ходу. Там усі паші з нашим міністром за пані-брата,

то хіба ж вони захочуть топити свого приятеля? За нього всі заступляться і його виправдають, а за мене, нещасного сіромаху, ніхто й слова не промовить.

— А ти біжи сам просто до царя і подай скаргу.

— Балакаєш ти, брате, бо-зна що. Та хіба ж там мене допустять до царя? Я й до двора близько не підйду, там мене виштовхають у потилицю й скажуть: подай скаргу своєму начальству! А як начальству скаржитися, то звісно, чия буде правда.

— Так це бач так братіку, що їм усе можна, а нам хоч з моста та в воду? Деруть нас кругом і скаржитися не смій, бо однаково зроблять винуватим.

Побалакали заяці і розійшлися.

Скривжений зайчик прибіг до своєї хатки, заглянув у середину, а там уже нема ні одного зайченятки. Зайчик не схотів й на очі показуватися министрові, побоявся зайти в хату, вернувся в поле, сів і гірко заплакав.

Біг саме тудою вовк, побачив зайця, спинився і питає:

— Чого ти, зайчику, плачеш?

— Та як же мені не плакати? Уліз у мою хату лис, поїв усіх моїх дітск, а тепер прийшла черга й на мене, то боюся й додому навернутися.

— Не журися, зайчику, я його вижену. Ходімо зараз.

Пішли вони до хати. Вовк підійшов до дверей і каже:

— Хто ти такий, виходь геть з хати!

— Я министр польовий. Хто сміє мені тут цвікати?

— А, то це ти, лисе, — каже вовк. — Стидно, брате, кривдити малих, нещасних звірків. Я теж министр луговий, прошу тебе ослобонити хатку бідного зайчика, а інакше я піду до царя і розкажу йому про твої злі вчинки. Царь тебе, я думаю, по головці не погладить.

— Не твоє діло, вовче. втручатися в мої порядки. Ти порядкуй у своєму міністерстві, а я буду в своєму.

Вовк, піймавши облизня, розгніваний пішов до царя. Прийшов до лева й каже:

— Ваше величество! Маю честь висловити вам ось що. Лис, министр польовий, чине грабеж, не виповня вашого указу, по дворах кури псує; й замість того щоб оберігати їх від дрібних звірків, він сам пожира їх. Взяв та й скривдив зайця, поїв його дітей і живе в його хаті, за малим самого зайця не ззів. Я просив його ослобонити заячу хату, а він сказав, що це не моє діло. Каже: що хочу, те й роблю, нікому до того діла нема...

Лев наказав вовкові послати оліня з указом до лиса, щоб він зараз же прибув до царя на розправу.

Лис одержавши указа, задумався, почав пригадувати як одбрехатися. Надумавши все, що було треба, пішов до царя. Доложили цареві, що прийшов польовий министр. Лев велів впустити його в хороми.

Тільки лис на двері, а лев грізно й спитав його:

— Ти що там твориш непорядки? Як ти смів так немилосердно скривдити заяця? Або навіщо ти псуєш курей, а вину скидаєш на малих звірків?

Лис бачить, що лев не жартує, припав навколюшки, схилив низько голову й каже:

— Ваше величество! Не веліть казнити, дозвольте слово промовити!

— Кажи.

— Ваше величество! Я добре знаю, що на мене по злобі наговорив вовк, а як сказати правду, то вовк сам кругом винуват. Не я, а він зайчинят поїв. Я заступився за зайця, так він і мені хвоста одгриз і мене замалим не задушив, ледве втік. Ось звольте подивитися, як він мене обезчестив, відгриз хвоста по саме нікуди. А тепер, бач, свою вину звертає на мене. Я й так скривжений!

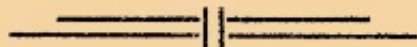
Лев подумав трохи і каже:

— Ну, ти не винен, тільки міністром польовим ти не будеш, а останешся у мене при дворі за начальника охоронної варти, а вовка я покараю.

Лев послав гонця за вовком, а сам почав обмірковувати діло.

— Хто з них винуватий, а хто—ні, дуже трудно розібрати. Можна думати, що обидва брешуть. А кого з них лишити живим, треба подумати. Гемонський лис хитрий, він, певно наробив шкоди, та тільки карати його якось не зруки, бо він мене своєю хитрістю посадив на царство. А вовк що, він хоч і помагав перегризати дуба, так то не дуже велика поміч: гризти всякий дурень зуміє. Так що доведеться певно вовка раздерти. Оставити ж обох живими, не підходяще діло...

Привели вовка до царя. Лев не став і розмовляти з ним. Схопив вовка у свої лапи і задушив його.

VIII. Як лис розсудив ворожу з сорокою.

Жила собі ворона й сорока й обидві мали на одному дубі гнізда — ворона вище, а сорока нижче. Та ворона бачила, що сороче гніздо ліпше, дуже його собі сподобала й захотіла собі його у сороки вкрати. Одного разу полетіла сорока тай лишила малі свої діти в гнізді, а ворона, як вгляділа, що сорока полетіла десь далеко, взяла малих сороченят та й кинула лисові, що стояв під дубом, а гніздо її перенесла й поклала в своєму гнізді.

Вертається сорока до гнізда, та нема вже ані гнізда, ані дітей. Зачали тоді сорока з вороною сваритися й кусатися. Сорока й каже:

— Я прохала тебе, щоб пильнувала мого гнізда, а гнізда й немає. Кажі, де ти його поділа?

Почув лис, що вони сваряться, прислухається, а далі й каже сороці:

— Я твоїх дітей зів. Мені твоя сусіда скинула їх, а гніздо твоє під нею.

Тоді сорока й нахваляється:

— Коли ти мені зробила збитки, я зроблю й тобі ще більші.

Та й полетіла. Але все стежила, де ворона буде лігати. Ворона знала, що сорока мусить їй віддячити, та й стереглася. Але минуло кілька днів, вона забула про свою сварку з сорокою та й полетіла далеко. А сорока тоді взяла гніздо, перевернула, воно й упало на землю. Тоді вона злетіла, взяла гніздо, почесла та й вкинула в річку, що недалечко протікала, і те гніздо попливло за водою.

Вертається ворона до гнізда, а гнізда вже немає. Вона тоді в плач, а лис почув, що ворона голосить, прийшов під дуба та й каже:

— Не маєш чого плакати, бо ти їй зробила збитки, а вона тобі. Та я тобі можу щось порадити, але що мені за те даси?

А вона й каже:

— Не маю що тобі тепер дати. Та як добре порадиш, то буду тобі носити, що зможу, цілий місяць.

Лис на те пристав та й каже:

— То ви обидві мусите шукати такого, щоб вас розсудив.

А ворона й питає:

— Та хто ж нас розсудить?

— Що ж, мусите летіти аж за синє море,— каже лис.— Там є такий дуже великий птах, то він вас і розсудить.

І тоді ворона полетіла сороку шукати. Знайшла її та й каже:

— Я тобі шкоду зробила, а ти мені, то мусимо шукати, щоб нас хтось розсудив.

Сорока не хотіла на це пристати, а ворона як зачала її вмовляти, то вона й послухала її, от і полетіли обидві аж за синє море. Шукають, шукають, а все немає того птаха. Почали вони розпитуватися других, тих, що були за морем, а ті й кажуть їм:

— Тут є такий суддя, але аж у лісі.

Прилетіли вони в ліс, здибали лиса та й питаються його, чи він не бачив того птаха, що б за суддю був.

А лис і каже:

— Дурні ви, тут немає такого птаха, що б за суддю був. Я сам суддя. Я вже дуже багато позвів розібрав, та й усі дякують мені за те, що я нікому кривди не роблю.

А вони й питають:

— То, може б, ви й нас розсудили. Але чи не хочете ви, часом, нас ззісти?

Лис і відповідає:

— Я б того не зробив, бо мене сам Бог послав, щоб я за суддю був між його створіннями. Як би я когось ззів, то в той би час помер.

Вони повірили, бо він так ласкаво до них балакав, та й розказали, як то воно між ними було. А лис і каже:

— То так, що ти, вороно, сама найбільше винна. Знаю, що ви вже тепер дуже бідні і не маєте з чого мстити собі гнізда, то я вже вам сам допоможу, чим зможу. А тепер ходіть-но до моєї хати, грохи одпочинете та й підете собі.

Показав їм багато пірря та й каже:

— А що це буде добре на гнізда?

А ворона й одмовляє:

— Добре буде для мене, а для неї треба ще м'якшого.

І так любенько балакали собі та й балакали, а іалі лис затулив діру, щоб вони не повтікали, задушив одну й другу та так їх і розсудив.

**VIII. Як лисиця з вовком в п'ятницю їла м'ясо та
в монастирі висвячувалася.**

Бігла лисиця, зустріла вовка, а він і питає її:

— Де ти була?

— Я скрізь ходила. Я, — одказує, — отсе наїдалася м'яса, бо завтра п'ятниця.

Вовк і каже:

— А я б їв, хоч і п'ятниця.

— Ну, — обзивається лисиця, — ходім, я в одному місці знаю, то й наїсишся.

— Ходім, — каже вовк.

Приходять вони туди, де була пастка. Тільки вовк нагнув туди голову, а той дубок і потяг його вгору. Лисиця прибігла, ухватила м'ясо з пастки, сіла та й їсть. Вовк тоді й каже їй:

— Ти ж казала, що п'ятниця, а тепер сидиш і їси?

— Е, тепер тобі п'ятниця, бо п'ятами й землі не достанеш!

Знялась лисиця й пішла лісом. Зайшла в монастир, де ченці живуть. Прийшла, роздивилася, кудю можна влізти. Потім влізла, задушила двоє гусей. А гуси й нарobili великого крику. Вибіг чернець з сучковою патерицею й зачав нею лисицю висвячувати. Так висвятив, що й курці нема де носом клюнути. Вирвалась вона звідти й побігла лісом. Зустріла другого вовка, а він і питає її:

— Де ти була сестричко?

— У ченців. Я там присвятилась, я тепер свята.

А той вовк і каже:

— Де ж воно. Піду й я; може, й я присвятюсь.

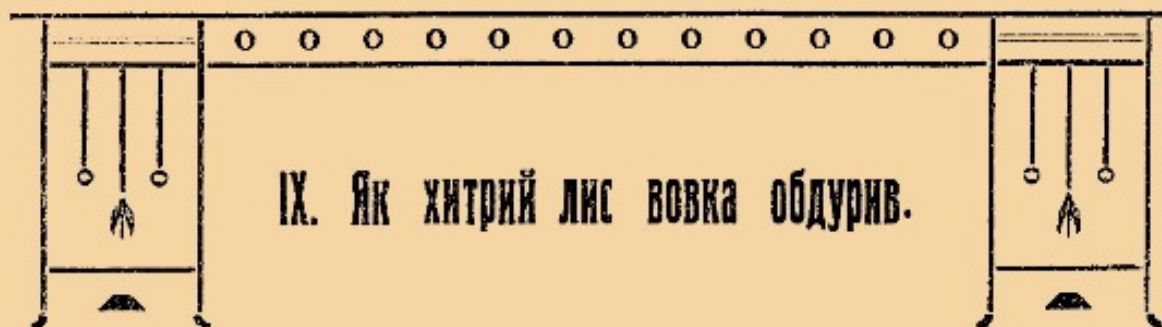

— Йди,—каже,—мені давав чернець дві гуски ззісти, потім дав меду, а потім патерицею посвятив.

Приходить вовк до монастиря. Туди вліз, а назад і не може вилізти. Задушив одну чи дві гуски, а гуси й нарobili крику. Виходить чернець та як накричить! А вовк злякався та прожогом в дірку та й зачепився за гвіздок вухами. То він там вуха собі й подтягував. І з того часу всі вовки вухаті.

ІХ. Як хитрий лис вовка обдурив.

Був собі старий вовк, що не міг вже й їжи собі роздобути. Він ходив лісами та й дивився, чи не натрапить чогось попоїсти, бо голод вже дихати йому не давав. Але настала сльота, прийшов тяжкий час, що вовк нігде не міг знайти й слимака навіть. От сів він під скалою та й стогне з голоду. На те надбігає хитрий лис та й каже:

— Як ся маєш, пане вовче? Ти, як видно, не зле погостював цієї ночі, коли ліг собі горівниці, аби сало зав'язалося.

— Ой, Бог би тебе побив! Ти ще з мене старого кепкуєш? Я добу цілу вже не їв, а ти собі кепкуєш з мене?

— Тю, на тебе, старий! Та ти вже хіба розуму не маєш, що цілими добами постиш?

Вовк і відповідає йому на це:

— Я мушу постити, бо не можу нічого зловити— старий та слабий вже.

— Ха-ха-ха! А то добре б було, щоб ще й старі бігали за здобиччю так, як молоді. Молодий—дужий, то нехай ловить, нехай бігає, а старому тільки готове брати.

Вовк подивився на лиса та й каже:

— Кажеш—готове брати... А звідки?

— Мовчи, старий, не базікай, але ходи-но в село. Там попоїси собі на здоровля. Тепер таке настало, що старих годують.

Вовк підвівся та й подибав за лисом.

Вийшли вони з лісу на поле, лис і каже вовкові:

— Я тут лишуся, а ти йди далі; он-де на межі сидить мужик та й чекає на тебе з полудником.

А то мужик орав та й випріг воли з плуга, а сам сів полуднати. Воли полягали та й ремигають, а хазяїн полуднає. Вовк і каже:

— А він що то там робить?

— А то,—каже,—привів тобі два воли на полудник та й чекає.

— Ну, а ти ж чого не йдеш?

— Говори ти своє. Як я буду такий старий, як ти, то й мене будуть так шанувати, а тепер молодому нема що й на очі показуватися.

Вовк і питає:

— Ну, а що ж я йому маю кзати?

Лис і радить:

— Ти не питай в його нічого, тільки одразу ж берися до вола. Мужик як тебе вглядить, прибіжить до воза, вхопить сокиру та вернеться до тебе й порубає вола на дрібні шматочки, бо він знає, що в тебе зубів немає. Іди хутчій.

Побіг вовк до мужика. Підходить просто до волів та й гукає:

— Ану, хлопче, вставай та сокирою рубай он того муругого, бо я хочу їсти.

Воли як уздріли вовка, посхоплювалися з місця та й до хазяїна. А чоловік мерщій до воза та хап за сокиру та швиденько назад до вовка, що вже підсувається до муругого. Вовк не втікає, бо думає, що чоловік біжить вола для його рубати на дрібні шматки, аби йому легше було їсти. А мужик підбіг та сокирою вовка як загатив по голові—він тільки тапи простяг та й здох. Лис, побачивши це, засміявся та й каже:

— От маєш, старий, полудник! Наївся на віки!

Х. ЯК ЛИС ВОВКОВІ МАСЛО ПОКАЗАВ.

Одного разу йшов вовк полем та й надібав лиса й каже йому:

— Я, брате, такий голодний, що гину. Я щось би зїв, та немає нічого. Мусю тебе їсти та й уже.

Лис як те почув та й одказує:

— Ти мене не їж, а я тобі дам зараз щось смачного поїсти. Ів би масла?

— Ой,—каже вовк,—чому б ні! Неси його сюди!

Лис і каже:

— Ходім у село, там є велике кружало масла, то й їстимеш.

— Добре.

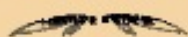
Привів його лис до великого ставка та й каже:

— А ну, бери та хлєпчи воду, а на споді є масло. Вперед мусиш випити воду та так і до масла достанеш. Та такого того масла багато, що ти його й зїсти не зможеш.

А вовк таки й не распитував багато та—хляп, хляп, хляп—хлєпче собі воду, щоб добути масла. Хлєптав, хлєптав, а далі й не зміг, бо став, як барило, та й дивиться на лиса. А лис у сміх. Вовк тоді зрозумів, що над ним кепкують, та за лисом. А лис задер хвоста та навтьоки. Біжать, біжать, вже лис коло своєї нори, а вовк і хап його за ногу. Та лис зараз же надумався та й крикнув:

— Слава Богу,—каже,—що вхопив за корінь, а не за ногу!

А вовк тоді мерщій пустив ногу та хап за корінь. А лис скік в нору, заховався та й зареготав.

Ходив лис берегом понад водою і що побачить яку маленьку рибку, котра підпливе до берега на сонці погрітися, мерщій хапав її й поїдав. Побачили це більші риби й стало їм ніяково, що до їх господарства втручається якась патлата мара. Попливли вони до свого короля по раду, що мають робити. Король вислухав їх і каже:

— Приведіть його сюди на глибину Дністра. Тут ми затягнемо його в воду, розпоремо, виймемо серце, ззімо й будемо такі мудрі, як лис.

Пішли риби сповняти наказ короля. Підплили дві риби до берега, зупинилися біля лиса й кажуть:

— Проще пана месіяска *), чи не поплили б ви з нами. Чогось потребує вас наш король.

— Чому б і ні? Як треба, то й треба.

Сів лис на риб, та й пливуть вони на середину річки. А лис і питає риб:

— А ви не знаєте, чого вашому королеві треба од мене?

— А чому б і ні, знаємо. Він казав, що треба ваше серце вийняти та ззісти, то будемо такі мудрі, як ви.

— Е, коли так, то завертайте назад, бо я зоставив серце вдома. Але я побіжу і за хвилину принесу сюди.

*) Замість месенаса—адвоката.

Завернули риби назад, плигнув лис на беріг та й каже:

— Які бо ви дурні! Та хіба ж є хто такий, що ходив би без серця?

Риби зрозуміли, що лис обдурив їх, але вже пропало, бо що ж вони могли б йому тепер зробити?

XII. Лисичка кума.

Схотілося лисичці медом поласувати: все бо вона саме м'ясце їсть, а солоденького то й ні.

— Піти,—каже,—до бжіл, похазяїнувати.

Пішла на пасіку та так любесенько перед уліком сіла та лапку туди й засунула, щоб медку достать. А бжолі того й не злюбили. Як шугнуть із уліка, як кинуться на лисичку! Ех, як драмене вона тоді з пасіки!.. Утікає тільки носом крутить та на бжіл нарікає:

— Ой, божечку мій! Який же то мед солодкий, а які ж то бжолі гіркі!

Прибігла додому та й лягла. Уся морца розпухла, лежала, лежала, думала, думала, а меду таки хочеться.

— Піду,—каже,—до ведмедя. Впросюся до його жити, у його меду багато.

Приходить.

— Ведмедику-братіку, що я тобі казатиму?

А той тільки мурчить. А лисичка:

— Та не мурчи бо так страшно, ведмедику-братіку, а то я й злякаюся. Давай удвох жити, я тобі за господиню буду.

— Давай!—каже ведмідь.

Ото й почали вдвох жити. Ведмідь піде на здобутки, принесе м'ясива, є й йому, й лисичці. Так тій усе меду хочеться:

— Піди та піди, старий, на пасіку, принеси меду!

Нема що робити, приніс ведмідь і меду, аж два вуліки припер.

— Оце,—каже,—один виїмо, а другий на зиму заховемо.

Іли, їли та за скільки там часу й виїли весь мед. А той вулік на горище заховали. Ведмідь же терпить, а лисичці кортить. Думала, думала, якби його тим другим поласувати. Пішла б, так ведмідь зараз спитається, куди та чого. От вона лежить та стук-стук хвостом об стіну. Ведмідь і питається:

— Що то стука?

— Та то стукають, мене в куми просять.

— Ну, то йди, а я засну.

Пішла вона та зараз на горище, та до того уліка, та й наїлася, скільки хотіла. Тоді вертається. Ведмідь прокинувся:

— Ну, як же твого хрещеника звать?

— Та Початочком.

— Яке чудне ім'я.

— От яке піп дав.

— Ну, гаразд.

Другого дня знову лежить та стук-стук хвостом об стінку. Ведмідь питається:

— Що то стука?

— Та то мене в куми кличуть.

— Ну, то йди, а я засну.

Пішла вона та знов до того вуліка та вже так похазяїнувала, що мало в ньому й зосталося. Вертається додому, ведмідь прокинувся та й питає:

— Ну, як же твого хрещеника звать?

— Та Серединкою.

А ведмідь:

— Оце ж таки, які в твоїх хрещеників ім'я чудні!

То лисиця:

— Що ти вигадуєш, старий? Де ж таки чудні, коли й свята Серeda єсть.

— А може,—каже ведмідь.

Третього дня знову лежить та стук-стук хвостом об стіну. А ведмідь:

— Що воно все стука та й стука?

— Та то мене в куми кличуть

— Оце як тебе, стара, часто в куми кличуть!—
каже ведмідь.

— Е, старий, бо мене люди люблять.

— Ну, то йди.

Пішла, ввесь мед виїла, ще й улік перекинула та й вилизала. Тоді прибігла, лягла та й лежить.

Ведмідь питає:

— Ну, як же твого хрещеника звать?

— Та як же там? Перекинь та й вилижи?

— Оце ще, такого ім'я ще й на світі не було!

— Що ти там вигадуєш, старе луб'я? Хіба ти піп, що знаєш?

— Ну, нехай буде й так.

От через скільки часу ведмідь і каже:

— А треба б уже й медом поласувати!

Поліз на горіще, коли ж вулік порожній.

— Лисичко-сестричко, це ти виїла?

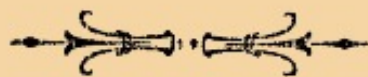
— Ні, не я.

— Ні, ти.

— А щоб явчорашнього дня не діждала, коли я їла,

— А брешеш, лисичко, ти не хрещеників хрестила.
То ж ти мед їла! Тепер же я тебе ззім!

Та до неї, а вона од його та в ліс, так і втікла.

Ішла баба на базар та й несла курку на продаж. Побачили це вовк з лисом та й радяться, як би їм у неї курку вкрасти. Вовк на хитрощи не задатний, заповзявся силою одібрати курку.

— От я піду,—каже він.

— Іди,—згожується лис.

Підбігає вовк ззаду до баби, вже б тільки хапати курку спід пахви, коли баба озирнулася та курку під другу пахву, а вовка камінем. Вертається вовк до лиса та й каже:

— Ніяк не можна взяти, бо баба дуже уважна.

— Чекай,—каже лис,—я одберу в неї курку, хоч би там не знати що.

— Добре.

Ідуть вони за бабою назирці, а вона все оглядається на всі боки, бо вовк налякав вже її добре. Коли це приходить вона до потоку та й сіла роззувати чоботи, щоб брести через воду, а курку коло себе поклала. Лис і каже вовкові:

— Ти сиди тут, не лякай баби, а я піду по курку.

Та мерщій плигнув до баби й хап за чобіт, ще вже вона скинула з ноги, та навтьоки понад беріг, а далі в брід. А баба лишила курку, схопилася та за ним. Лис перебрів на другий беріг, лишив там чобіт, а сам мерщій назад, схопив курку та й побіг в кущі. Баба вернулася, а курки й нема.

ХІV. Як лис з злодієм товаришував.

Раз якось ішов злодій кури красти. І лис теж ішов якусь курку на снідання собі взяти. От і здибалися обидва вони на току. Лис і каже до злодія:

— Ти чого сюди прийшов?

— Мовчи, я хочу кури красти,—одповідає злодій.

— Подожди,—на це йому лис,—я піду, подивлюся, чи можна красти.

Лис собі гадав, що сам собі й без злодія курку вкраде, та як побачив біля курника великого замка, то й передумав:

— Е, нічого я тут сам не зроблю.

Повернувся він назад та й каже злодієві:

— Дуже добре тепер кури красти, бо хазяїн міцно спить, а пес в буді зарився в солому.

А далі хитрий лис і питає:

— Чи хочеш ти зо мною порадитися?

— Хочу.

— Скажи мені, яке ти маєш приладдя?...

— Маю з собою тільки цвях,—одказує злодій.

— А ще що маєш?

— Маю ще цю палицю.

— Добре,—каже лис.—Ну, то ходім зо мною.

Прийшли вони до курника, а лис і каже:

— Дивися, який гарний замок. Що ми з ним зробимо?

Злодій одказує:

— Я знаю, що з ним зробити. Ти іди та дивися, щоб хазяїн не встав та аби пес не одірвався.

Взяв лис та й пішов. Та тільки він не дивиться, аби пес не одірвався, або щоб хазяїн не встав, а йде та й думає собі, що б з тим злодієм зробити.

— Як він замка вкрутить, курей забере, а мені нічого не лишить. Треба щось на це собі думати. Що б його, справді, вигадати, що?

Врешті таки й придумав:

— Як він замка поламає та дверці одчинить, то я тоді прибіжу та й скажу йому: тікай мерщій, бо хазяїн встав. А як злодій втіче, то я тоді курей заберу.

А злодій так пораяється коло курника, що аж впріз—й нитки сухої на ньому нема. А лис сидить собі з боку та й думає:

— Коли б ти, небоже, знав, що я надумав собі, то ти б те геть лишив.

А злодій й не відає, тільки пораяється й мало що зробив ще. Та все гадає собі:

— Побий тебе сила божа! Вже й замка вкрутив, а дверців не можу одчинити.

А лис те все з боку бачить.

З гіркою бідою одчинив злодій дверці та й озиряється, чи не видно де лиса. Думає він собі з острахом:

— Е, лис, певно, втік геть.

А лис таки прибігає та вже тоді, як злодій в курнику був, та сіп його за ногу й каже тихенько:

— То я мав бути перший.

Та злодій й слухати його не хотів, а все пхався далі в курник. Тоді, лис, як побачив, що то не жарт, та сіпнув його за ногу й каже:

— Чуєш? Щось стукнуло!

— То тікаймо, бо хтось іде,—одповідає злодій.

Виліз злодій з курника й каже:

— А куди б його втікати?

— Подожди, — одказує лис, — я піду та подивлюся, чи йде хазяїн. Побіг до хати, подивився та й прибігає до злодія й каже:

— Хазяїн іде та такого дрючка несе, що як би котрого з нас ударив, то тільки б до завтра дочекав.

Хотів спочатку лис справити злодія в ту дірку, де сидів пес, та далі подумав собі:

— Загавкає, то ще хазяїн почує.

Та й справив його в інший бік.

Коли ж злодій втік, лис бере та й сам пхається до курника. Як же вліз, то зачинив хвостом дверці й почав душити курей, а передушивши всіх курей, став тоді викидати їх з курника на купу. Коли вже викидав всіх, то й сам виліз та аж підскочив з радощів.

— Шкода, — каже, — що я злодія одправив, був би поміг.

А далі трохи подумав та й каже:

— Е, що б він мені поміг? Забрав би був усіх курей, а ти, лисе, голодний співай. А так нехай він тепер співає.

Закинув лис кілька курей на спину, вискочив з току та й побіг в ліс. Як він наблизився до лісу, то став, трохи одпочив та й далі побіг. Заніс курей в гущавину та вже знемігся бігти й почав по-малу йти. Іде він, іде та й зустрічає вовка. Вовк і питається:

— Звідки йдеш, пане?

— Іду з храму, — одповідає лис.

Та й далі суне лісом. Як прийшов до своєї дірки, кинув на землю курей, а сам вліз в дірку, збудив свою жінку та й каже:

— Іди позанось подарунки, що я приніс з храму. Позанось, а я піду знов на храм.

Виліз лис з дірки та, як вітер, погнався, й за годину якусь був вже коло хати, забрав решту ку-

рей та й почав вертатися. Коли дивиться—хтось іде. Знайшов лис місце, щоб тих курей захвати, та й іде спокійненько проти нього. Коли гляне, а тож злодій. От лис і каже:

— То ти, товаришу?

— Я,—одказує злодій.

— Ну, добре, що це ти. Шкода курей лишати?

— А шкода!—згожується злодій.

— Ну, то ходім, заберем їх.

— Ходім.

— Іди ти, товаришу, вперед.

Злодій пішов вперед. Та як вліз він в курник, лис зараз же задряпав в собачу буду, а пес як загарчить, як загавкає, то хазяїн мерщій з хати та просто до курника. І як побачив там злодія та й став парити його—по голові, по плечах. Так побив його, що злодій ледве встав, коли хазяїн пішов в хату. А лис, бачивши це, приходить до злодія та й каже:

— Отаке—мене пес налякав, а тебе хазяїн попобив. Отак обом нам не пощастило. Бувай здоров!

Вернувся, забрав решту курей в схованці та й поніс їх додому.

XV. Лис і качки.

Лис був дуже голодний. Біжить він понад ставом та ледве дихає з голоду—язик присох у роті, в очах потемніло, він упав на землю в знесилі. Пролежав трохи одпочив та й думає:

— Що б його робити? Адже ж умирати такому молодому сором!.. Ну, що б там не було, піду до ставка рибу ловити!

Встав він з землі та кущами й суне до води. Наблизився він до води, коли бачить—аж двадцять качок плавають собі по ставку, купаються й бовтаються в намулі, граються.

— О, чого б то я з голоду гинув, коли стільки качок?! О, то дуже добре! Та як би то їх достати—це штука!

Вийшов він на беріг і бачить—в кукурузі росте гарбуз. Лис і каже:

— Коли б оцього гарбузика роздовбав, то б тими дзернятками підманив би всіх качок до берега та й половив би їх усіх.

От і почав він довбати, гризти зубами та поволі роздовбав вже таку дірку, що випорпав геть усе з середини. Набирає лис тих зерняток, несе та й кидає в воду, а потім вертається в кукурузу й думає собі:

— Кину й того гарбуза!

Та й узяв його за край зубами, підняв голову вгору, щоб гарбуз не волочився по землі, й несе.

Несе він того гарбуза, а він закинувся йому на голову та й укритв йому голову, ніби капелюшем. Став лис, трохи занепокоївся, а далі й думає:

— Це добре, мене не впізнають качки, що я за один.

Та поволі, поволі й лізе шуварами так, що нічого не видно, ніби один гарбуз сунеться. Качки як те побачили, то дуже зраділи, що то цілий гарбуз плаває по воді, а вони вже розсмакували в тих зернятах, що лис їх накидав в воду. А лис вже забрів в воду, тільки голову держить високо, щоб в рог води не набралось та й стоїть. Качки поволі та обережненько й закрадаються до гарбуза й зачали біля його хазяїнувати. А лис тоді першу хап за голову та й на беріг. Та вже так попоїв в смак, що тільки воду пив та й пив.

Голодна лисиця бігла попід лісом, задерши в гору морду, задивилась на ворон та й впала в яму.

Яма була глибока, певно, стрільцями викопана на те, щоб зловити якогось звіря.

Лисиця цілий день сиділа голодна в ямі, силкувалась виплигнути та ніяк не могла.

Вже пізно, так як в полудню пору, десь узявся цап, ішов в ліс, задерши голову, хвостиком покручував, борідкою потрусював, головою покивував.

Побачила лисиця цапа та й почала його улещувати:

— Ей, земляче, чого ти там на спеці тиняєшся? Іди до мене в холодочок.

— Не хочу, там вохко. Я краще піду в ліс, там, може, собі водиці знайду, а то душа горить, пити просить.

— Ех, ти, дурню кудлатий, де ж ти там води знайдеш? Та навіщо й шукати, коли ось у мене під ногами чиста холодна вода. Плигай мерщій до мене, тут холодок, недушно, свіжа водиця—й умирать не треба,—а ти там печешся на сонці, впріваєш, місця собі не знаходиш, нудьгуєш.

Цап послухався, плигнув до лисиці в яму, аж бризьки полетіли на всі боки. Лисицю за малим не задушив. От вона йому так сердито й каже:

— Обережніше, бородатий дурню! Ти всю мене заляпав болотом!

А сама тим часом, не довго думавши, плигнула цапові на спину, а з спини на роги та й вистрибнула з ями.

А цап зостався в ямі й був там мало не два дні, аж поки натрапили на нього ненароком пастухи й витягли його звідти на віжках.

XVII. Лисиця заводить вовка в яму.

В одного чоловіка була під лісом кукуруза. Дикі свині дуже її пустошили. Вийшов він якось вночі з сурмою та й каже:

— Я їх мушу допильнувати.

Приходить, коли бачить—а то льоха з поросятами повивертувалися собі в кукурузі та й лежать. Побачив він це та й зачав сурмити, а льоха як чує голос, а нічого не бачить, то втікає, а як вглядить чоловіка, то біжить до нього, щоб його розірвати. От чоловік як помітив, що вона не боїться й просто біжить до його, та з страху мерщій на явір виліз. Льоха прийшла під явір, побачила, що йому нічого не зробить, бо він високо, й пішла назад в кукурузу. Наїлася кукурузи, витолочила й пішла назад в ліс.

Настав ранок, чоловік зліз з явора, прийшов додому, взяв лопату та й викопав яму саме на тій стежці, кудю звірина ходить. Та як копав він, то ніхто цього не бачив, тільки лисиця. Коли чоловік викопав яму, прикрив її травою та й пішов додому. Прийшла лисиця, обдивилася,—а яма була на споді широка, а в горі вузенька,—та й каже:

— Сюди я заведу свого багатого вовка.

Прибігає така раденька до вовкової діри та й каже:

— Сватку, то таку баранину ви їсте? До чого те м'ясо? Що варте воно—таке худе?! Біжить до села, там свиней люди вивозять—дуже гинуть—то собаки глитають, а ми щоб і не покуштували?

Зрадів дуже вовк і каже:

— Дякую тобі за те, що дала мені знати. То ж ходім.

Ідуть вони лісом, ідуть, та недалеко од тої ями лисиця й каже до вовка:

— Ану, хто швидче бігає? Ти великий звір, дужий, а всетаки хто швидче може бігти?

Біжать обое, біжать, а лисиця ніби переганяє його. Вовкові соромно стало, що його лисиця випережає, то він все дужче та дужче, та з опалу і вскочив в яму. Впав в яму, оглядається навкруги та й каже:

— То це тут свинина?

А вона засміялася до нього та й мовила, кепкуючи:

— Атож. Не хотів їсти баранятину, то будеш їсти свинятину.

Вовк гірко заплакав та й зостався в ямі, бо вискочити не може—дуже бо глибока вона була.

Рано вранці надходить до ями чоловік, побачив вовка та й каже:

— А то й вовчики псували мені кукурузу?

Вовк підвівся, глянув на нього та й одказує:

— Ще з роду, чоловіче добрий, не їв кукурузи. Мене сюди лисиця запровадила.

А чоловік лютий був, взяв залізні вила та й став вовка бити, аж поки не забив його на смерть.

А лисиця хазяїнувала коло його м'яса, аж поки і на неї не прийшла лиха година.

XVIII. Лис рятує чоловіка од смерти.

Ішов мужик у ліс по гриби й зустрів на шляху вовка. Вовк підійшов до нього й каже:

— Добрий чоловіче, будь ласкав, порятуй мене од смерти. Диви, он стрільці женуться за мною.

— Та куди ж я тебе діну?

— Сховай мене в мішок, а як стрільці пройдуть, тоді й випустиш.

— Ну, ліз у мішок.

Вовк уліз в мішок. Мужик зав'язав свій клунок, закинув його на плечі й пішов. Надбігають стрільці й питають мужика:

— А що, чоловіче, чи не бачив ти, куди побіг вовк?

— А он туди подався на яр.

Стрільці побігли до яру.

Як тільки стрільці сховалися з очей, мужик розв'язав мішок й каже:

— Ну, вовче, вилазь, вже стрільці проїхали.

Вовк виліз і каже:

— Ну, тепер, чоловіче, я тебе ззім.

— Та що ти, вовче, Бог з тобою, чи ти здурів, чи що? Хиба ж так можна робити? Я тебе од смерти вирятував, а ти хочеш мене ззісти? Так, вовче, робити не годиться.

— Тепер, чоловіче, стара хліб-сіль забувається.

— Ні, вовче, про таке ще я не чув. Спитаємо хоч у кого.

— Ну, добре, ходім далі, питаємо у першого, кого стрінемо.

Ідуть вони, на зустріч їм попадається собака, стара та худа, ледве ноги волоче. Чоловік її й питає:

— Скажи, Сірко, по правді, чи тепер стара хліб-сіль забувається?

— Не знаю, чоловіче, як кому, а мені довелося на старість терпіти нужду. Жив я в хазяїна сімнадцять років; стеріг і його дім і все його господарство, не раз обороняв і його од скаженої собаки, через нього за малим і сам не сказився, як би не знайшов в сіні трави—ліків, так вже давно й згинув би, а він, як бачите, за всю мою ласку й за вірну службу вигнав мене з двору, й тепер я повинен на старість з голоду загинути!

Вовк тоді каже:

— А що, чоловіче, не правду я тобі казав?

— Ні, це не правда, собака бреше. Вона, видно, нашкодила, за те її й вигнали. Ходім, ще кого-небудь спитаємо.

Пішли вони далі, на дорозі зустріли шкапу. Стара, престара, а худа, хоч ребра перелічи. Чоловік питає її:

— Скажи, будь-ласка, чи правда, що стара хліб-сіль забувається?

— Та як би тобі сказати, чоловіче? Я своєму хазяїнові двадцять років служила, день і ніч не знала спокою, літом орала, боронила, снопи возила, а зимою хуфу тягла по шквирі, по морозі, не раз день і ніч бувала в дорозі, а тепер, як я постаріла, сили не хватає, то хазяїн перестав мене годувати, вигнав з двору і хоче лупіям продати на шкуру. Не сьогодні, так завтра мають вони прийти й облупити мене живцем.

Вовк тоді й каже:

— А що, чоловіче, не правду я казав?

— Ні, вовче, я цьому не вірю. Спитаємо ще в когось третього. Як третій те саме скаже, тоді ззіси мене.

— Ну, добре, питаємо ще кого-небудь.

Ідуть вони далі, біжить на зустріч їм лисичка.
Мужик гукнув на неї:

— Гей, подожди! Ходи-но сюди, я тебе щось питаю.
Лисичка спинилась. Мужик їй каже:

— Скажи нам, будь-ласка, по правді, чи забувається
стара хліб-сіль?

— А в чім тут діло, я не розумію.

— Та я врятував вовка од смерти. За ним гналися
стрільці я сховав його в мішок, а коли стрільці про-
їхали, я його випустив з мішка, а він тепер в подяку
мене хоче ззісти.

— Яюсь мені не віриться, щоб вовк міг влізти
в мішок.

— От щоб я провалився, так правда, — забо-
жився вовк.

— Божися не божися, однаково не повірю.

— Ні, правда,—обіззався й мужик.

— І тобі, чоловіче, не повірю.

— Та що ж, я тобі брехати буду, чи що?—
сердито сказав вовк.

— Ану, покажи, як ти влазив у мішок!—каже
лисиця.

— Ну, так що ж, як хочеш, то й покажу.

Мужик розтопірив мішок, вовк поліз в нього.
Лисиця шепнула чоловікові:

— Зав'язи мішка!

Мужик зав'язав.

Лисиця тоді й каже:

— Ану, чоловіче, візьми он на дорозі люшню
та покажи, як ти на току горох молотив!

Мужик зрозумів, в чім річ, взяв люшню й почав
гепати нею по мішку. Вовк поки прогриз мішка, то
мужик таки добре йому всипав. Вовк як вискочив із
мішка та в ноги, побіг у ліс і не оглядався. З пере-
ляку вовк упав у лісі й здох.

Мужик подякував лисицю й вернувся додому. Та тут лисиця стала йому казати:

— Та ти, чоловіче, спасибом не одбудеш. Ти дай мені що-небудь за те, що я тебе порятувала од смерті!

— Та що ж я тобі дам? У мене тут нема нічого. Ходім зо мною на село, там я тебе курятиною нагодую.

— Так я боюся вдень іти в село, там собаки мене перестрінуть.

— Та як собі знаєш. Одмовляєшся од мого гостинця, то я тому не винен.

— А ти, чоловіче, посади мене в мішок, щоб не побачили собаки й неси до самого двору.

Чоловік посадив лисицю в мішок і поніс додому. Приніс, поставив у сінях і каже жінці:

— Жінко, я приніс тобі, замість грибів, до кожуха коміра.

У лисиці душа аж у п'яти вскочила.

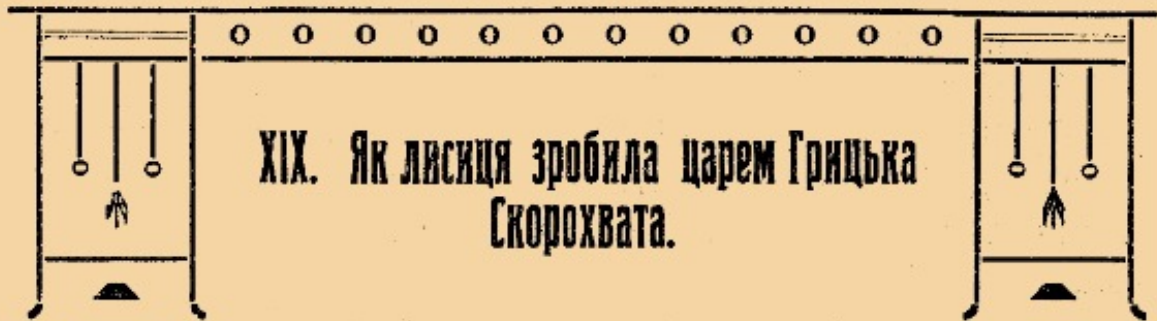
— Що ж ти, чоловіче, жартуєш, чи правду кажеш? Ти ж казав, що курятиною мене нагодуєш, а тепер хочеш мене погубити? Ти ж сам правди добивався, а як я тебе з біди визволила, тепер ти гордий став і знати мене не хочеш. Так сором робити!

— Та тепер, лисичко, такий світ настав, що стара хліб-сіль забувається!

Взяв чоловік шворня, торохнув лисицю по голові, вона й не ворухнулася.

З того часу мужик нікому не вірив і нікого не хотів при лихій годині визволяти.

ХІХ. Як лисиця зробила царем Грицька Скорохвата.

Один хлопець зостався сиротою—один, як палець; померли батько й мати у його. Не було в нього ні дядьків, ні тіток, круглий був сирота. Од батька він зостався семилітком. Його взяв один багатирь за наймита. З малих літ доводилося йому день і ніч працювати понад силу. Багатирь знущався над ним, як сам хотів. Цілий день він биків поганяв, або боронив, а в ночі коней пас або волів і так з дня на день не мав спокою. Та скільки він не робив, скільки не старався, ніяк не міг догодити багатиреві. Все не так, усе не по його; то скаже, що не так зробив, то дуже мало зробив. Що-дня багатирь гриз сироті голову, не раз і бив його ні за це, ні за те. Скрутно було жити Грицькові та й податися було нікуди, й ні до кого було прихилитися. Виріс Грицько, став уже парубком, а долі все не мав. Одного разу Грицько підійшов до хазяїна й каже:

— Дядьку, давай мені роцот.

— Який тобі роцот?

— Та як же так? Я ж у тебе прожив рівно п'ятнадцять літ. Мені вже пора женитися, я хотів би своє власне господарство почати.

— А скільки ж ти хотів би з мене взяти?

— Та мені багато не треба. Дай мені на хату триста карбованців, пару волів і корову.

— Ого, багато ти, хлопче, хочеш! Ти ще їх не заробив. За твою лінь і недотепність і сто рублів шкода

дати. Ти спасибі скажи, що я тебе годував, а то ти був би з голоду здох.

Грицько не став більше нічого казати, заплакав і пішов до волів. Випустив їх з загороди й погнав на ніч пасти до лісу. Там він ліг на траву й почав думати:

— Господи! За що ти мене караєш? Чим я тебе прогнівив? Люди живуть, роскошують, нічого не роблять, їх всі поважають, а я б'юсь, як риба об лід, і мене ніхто не знає, не відає і праці моєї ніхто не бачить. Чим я гірший од інших? Хлопець я дужий, вродливий і розум маю, а тільки одної долі не маю. Мені б лише царем бути, не наймитом, а я, бач, в неволі вік свій марную.

Дунав ото він, дунав, аж поки й заснув. Приснилося йому, неначе він ходив по лісі, шукав своєї долі й натрапив на чоловіка, одягненого в дорогу одежу, золотом обшиту, з короною на голові. Грицько й спитав його:

— Хто ти такий?

— Я той самий, кого ти шукаєш. Я твоя доля; я давно тебе дожидаю, а ти загруз десь там у болоті. На тебе давно дожидає царство.

Прокинувся Грицько і аж здригнувся. Перехрестився тричі й подумав:

— Бог зна, що приверзлося. Мені того з роду не чути й не бачити!

Встав Грицько, подивився на волів і знов ліг полежати. Схилив голову на руку і почав думати, як йому здихатися свого хазяїна. Дивиться, біжить лисиця. Наблизилася до нього й каже:

— Чого ти, парубче, сумуєш? Душу загубив чи мила розлюбила?

— Ні, не те, лисичко.

— А коли не те, так й журитися нічого. Чого похнюпився? Покинь сумувати!

— Та як же мені, лисичко, не сумувати? Парубок я дужий, здоровий, вродливий і розум маю, а живу в неволі, терплю нужду. А інші, далеко гірші од мене, криві, сліпі, горбаті, миршаві, страшні, на всіх звірів схожі, а живуть, розкошують, нужди ніякої не знають, та ще й над людьми знущаються.

Лисиця каже:

— Ти, парубче, кажеш, що у тебе є розум, а бач, не хочеш поворушити ним. Ніхто тобі не винен, треба тільки захотіти, а то все можна зробити. Такому юнакові, як ти, пора давно царем бути.

— Та як же я можу бути царем, коли у мене грошей ні копійки й землі ні клаптика і мене ніхто не знає.

— Та то нічого, хитрощами усього можна добитися. Коли хочеш бути царем, я все тобі зроблю.

— Зроби, будь-ласка, як що зможеш.

— Та я зможу, тільки дай мені три печені курки, бо я дуже голодна. Так все діло піде як на мазі; зроблю тебе царем.

— Добре, лисичко, три курки я достану, тільки гляди, не обдури мене.

— Ні, парубче, я не обдурю; потім побачиш і не раз згадаєш мене.

— Добре, приходь, лисичко, завтра, кури будуть готові.

На другу ніч погнав Грицько волів на те саме місце. Побув там до пізна, потім волів зоставив на пасовищі, а сам пішов до хазяїна. Переліз потишеньку через тин на подвірря, прислухався, хазяїн уже спить. Собаки на нього не гавкали, бо він був свій. Грицько взяв заздалегідь приготований мішок, пішов в курник, зловив три курки й подався до лісу. Там він курей порізав, обпатрав, обскуб, запалив вогнище і спік їх. Рано вранці, чуть світ прийшла лисиця. Грицько оддав їй курей і сказав:

— Ну, гляди ж, зроби, як казала, тоді що-дня буду годувати тебе курятиною.

Лисиця сказала:

— Я піду до царя сватати за тебе дочку, а ти тим часом, причепурися, обмийся і одягнись чистенько. А я скажу, що ти царь і що твоє царство те саме, де тепер живе Змій. Коли вони будуть їхати на оглядини, так ти скажи, що, мовляв, я царь і поїдеш із ними до палацу Змія, а я побіжу вперед і там одурю Змія.

Од Грицька побігла лисиця лісом і там всіх стрічних вовків спиняла і казала:

— Сьогодні царь людський іменинник, так він хоче всіх звірів нагодувати пирогами з начинкою і либонь думає ще й гусятини дати. Так от він наказав мені, щоб я загадала всім вовкам і медведям. Збирайтеся всі до купи і біжіт зараз туди, а я скоренько улаштую справи і піду, доложу цареві, що вже всі зібралися.

Лисиця, висолопивши язика, ганяла по всіх лісах, загадувала вовкам і медведям, щоб мерщій бігли до царя в гості. Вовки і медведі з радістю мчалися до царя і там всі збиралися до купи в лісочку біля царського палацу. Коли зібралося дванадцять раз по дванадцять вовків і стільки ж медведів, лисиця побігла до царя й заявила:

Ваше величество, наш молодий царь Грицько Скорохват прислав вам у гостинець дванадцять раз по дванадцять вовків і стільки ж медведів. Куди звелите загнати їх?

— Скажи їм, нехай зайдуть у загороду.

Лисиця завела звірів у загороду, обгорожену височезною камінною стіною, з залізними воротами. Потім пішла до царя й каже:

— Звірі вже в загороді, звеліть слугам причинити ворота й замкнути.

Царь спитав:

— А за що ж він прислав мені гостинця, я ж із ним не знайомий.

— Так він бажає з вами познайомитися, а як що можна буде, то й поріднитися. Він чув, що у вас є дочка, і знає, що ви любите полювати, так от він і послав вам на знак пошани до вас подаруночок.

— А що, він заможній?

— О, в нього багатства видимо не видимо. От приїздить до його в гості, подивитесь. Він дуже прохав вас приїхати вкупі з дочкою. Він вам одразу сподобається, юнак хоч куди!

— Добре, скажи йому, що після завтра, може, будемо в нього.

Лисиця побігла тим шляхом, що простував до палацу царя Змія. Царь зовсім був роздумав їхати.

— Чого я попрусь до нього? Всякий скаже, що я поїхав набиватися з своєю дочкою. Нехай він до мене приїде, коли йому треба.

А царівна в одно намагалася, щоб поїхати. Їй хотілося подивитись на молодого царя. До неї приїздили свататися з усіх земель королі та царі й ні один по душі не прийшовся, всі були то дуже старі, та погані. Царівна й намовила батька поїхати до незнайомого царя.

Лисиця бігла шляхом і дивилася на всі боки. Побачила біля шляху череду корів велику—видимо не видимо. Лисиця підійшла до чередників і питає:

— Чиї це корови?

— Царя Змія,—одповіли пастухи.

— Слушайте, хлопці, що я вам скажу. Позад мене їде царь Грім і Блискавка. Коли він питає, чиї це корови, так ви йому відповідайте, що ця череда Грицька Скорохвата, а як так не скажете, так він вас усіх поб'є і попалить.

Лисиця побігла далі, наскочила на табун коней; там їх було багато—ї не зрахувати. Порівнявшись з пастухами, вона спитала:

— Чиї це коні?

— Царя Змія,—одповіли пастухи.

Лисиця й каже:

— Слухайте, хлопці, що я вам скажу. Позад мене їде царь Грім і Блискавка. Як що він питає вас, чиї це коні, так ви скажіть, що Грицька Скорохвата; тоді він вас не зачепе, а як так не скажете, так він вас поб'є й спалить.

— Добре, лисичко, так і скажемо.

Лисиця побігла далі. Набігла на отару овець, підійшла до пастухів і питає:

— Чиї це вівці?

— Царя Змія,—одповіли пастухи.

— Слухайте, хлопці! Позад мене їде царь Грім і Блискавка. Коли ви хочете зостатися живими, так кажіть, як питає, чиї вівці, що Грицька Скорохвата. А як так не скажете, то він вас поб'є і спалить.

— Добре, лисичко, так і скажемо.

Лисиця побігла далі. Нагляділа табун свиней. Побачивши пастухів, спитала:

— А чиї це будуть свині?

— Царя Змія,—одповіли пастухи.

— Слухайте, хлопці, що я вам скажу. Позад мене їде царь Грім і Блискавка. Коли хочете зостатися живими, так скажіть йому, як він питає, що свині Грицька Скорохвата, а як так не скажете, так він вас поб'є й попалить. А коли скажете, що свині Грицькові, тоді він вас не зачепе.

— Добре, лисичко, так і скажемо.

Лисичка вже стала наближатися до садиби царя Змія. Дивиться, а на луках гусей та качок видимо не видно. Вона підбігла до пастухів і каже:

— Хлопці! Чия це птиця?

— Царя Змія,—одповіли пастухи.

— Ось що, хлопці. Позад мене їде царь Грім і Блискавка, так скажіть йому, що вся ця птиця Грицька Скорохвата, тоді він вас не зачепе. А як спитає і ви так не скажете, то він вас поб'є і попалить.

— А далеко він?—спитали пастухи.

— Ось швидко прибуде.

— Ну, добре, ми так і скажемо, хай йому всячина!

Лисиця добігла до палацу царя Змія. Побачила слугу й каже:

— Скажи ти своєму цареві, нехай вийде сюди на хвилину, я йому щось скажу, є дуже поважна справа.

Слуга повідомив. Змій вийшов на ганок і питає:

— Що там тобі треба, яка там така у тебе є поважна справа до мене? Як ти посміла мене трівожити?

— Не прогнівайся, царю. Я прийшла врятувати тебе од смерти. Позад мене їде царь Грім і Блискавка. Він тебе уб'є й спалить: він такий грізний, що всіх б'є, хто б не потрапив йому під руку. Так от ховайся мерщій, щоб він не знайшов тебе, а то як наскочить, лихо буде.

— Я замкнуся в палацу і його не допустю до себе.

— Ні, так ти не врятуєшся од смерти. Він тоді весь твій палац розіб'є й спалить. Ти краще сховайся в садку в яке-небудь дерево, а я скажу, що тебе вдома нема, поїхав буцім то за три-дев'ять земель у гості. Тоді він поїде далі, нічого не зачепе.

— Ну, добре, я сховаюся в садку оподалеку од палаца в дупло. Там у мене є здоровенне дерево з

великим дуплом, так я туди влізу й пересижу, поки він проїде.

— Добре ти пригадав, тільки треба те дупло чим-небудь загородити, щоб воно не було примітне. Найкраще обмотати коноплями, а зверху конопель обмазати смолою, щоб не лазили на його шкідливі гробаки та всякі комахи.

— Славно ти, лисичко, видумала. Я зараз, значить, сховаюся в дупло, а ти загадай, щоб гарненько обмотали дупло коноплями та обмазали смолою так, щоб ніхто й не занюхав, що я там сижу.

Змій вліз у дупло, а лисиця побігла до царських слуг і сказала:

— Царь наказав, щоб ви зараз несли до нього в сад дванадцять пудів конопель, дванадцять пудів смоли і три пуди дроту.

Слуги заметушилися по дворі, як мурашки, в одну хвилину нанесли до дупла всякого приладдя й почали обмотувати того дуба коноплями та обмазувати смолою. Намотали раз конопель, намазали смолою й обкрутили добре дротом; потім другий раз обмотали коноплями, намазали смолою і знов обкрутили дротом; і третій раз так само зробили. Потім лисиця сказала потихеньку слугам:

— Ходіть до палацу, там я вам щось скажу!

Прийшли вони в двір, а лисиця й каже:

— Знаєте, хлопці, чого це ваш царь сховався в дупло? Деякі з вас чули, що я з ним балакала. Сюди їде царь Грім і Блискавка. Він такий грізний, що всіх б'є й палить, а особливо Змія він живим не випустить. Так ото Змій і сховався, щоб минуло його це лихо. Коли прибуде царь Грім і Блискавка, то ж ви всі кажіть, що це палац Грицька Скорохвата, тоді він вас не зачепе, а як так не скажете, тоді вам усім погубати. А щоб нам не зловитися на брехні, так я зараз побіжу на село й приведу моло-

дого, бравого юнака Грицька. Як зайде він у палац, так ви його величайте: Ваше величество!—і пильно служіть йому й гостям теж. Тоді все буде гаразд, він вас не зачепе і ви зостанетеся живі й здорові.

— Добре, лисичко, ми так і зробимо.

Лисиця метнулася за Грицьком. Знайшла його на полі, підбігла й каже:

— Ну, Грицьку, тепер твоє діло на мазі. Я вже все прилагодила, що треба було. Змія загнали в дупло дуба і обмотали того дуба коноплями з смолою аж тричі і дротом обкрутили його так, що тепер він ніяким чином не вискочить звідти. Запалимо того дуба і змій там згорить. Тільки треба на всякий випадок застрелити його, а то як би він не вискочив, коли коноплі обгорять. Може, він такий дужий, що й дріт його не вдержить. Коли приїде царь, так ти похвались, що в тебе є такі рушниці, що дуже гарно стріляють, можуть хоч якого товстого дуба пробити. Тоді накажем слугам принести як найлучих рушниць і підемо пробувати їх на тім дубі, де сидить Змія. А зараз ходім у палац накази давати. Тепер уже нема ніякої небезпеки; ти тепер хазяїн всьому царству. Як приїде царь, то не соромся, а поведься, як вдома, покажи себе, що ти хазяїн, правдивий царь, і гляди, не викажи, що ти був наймитом, а говори, що ти був і є царем.

Пішли вони до палацу. Увійшли в горниці й почали роздивлятися, де що стоїть, щоб знати, що й до чого.

Незабаром над'їхав і царь з жінкою й дочкою. По дорозі царь здибав череду корів, табун коней, отару овець, табун свиней і птиць та у всіх пастухів питав:

— Чия це худоба?

Всі пастухи відповідали як один:

— Грицька Скорохвата.

Царь подумав:

— От добра в нього багато, він заможніший од мене!

Приїхав до палацу і тут не втерпів, спитав:

— Чий це палац?

Слуги одповіли:

— Грицька Скорохвата.

Царь здивувався:

— От палац так палац, з роду ще такого не бачив!

А палац був увесь з хрусталу та з мармору, приоздоблений золотом та сріблом.

Цариця сіпнула дочку за рукав та й каже їй на вухо:

— От у кого багатства! Він далеко багаччий од нас. За такого можна вийти заміж. Як буде сватати, згожуйся, Ганно!

Грицько, побачивши гостей, наказав слугам подати собі царську одіж. Йому живо подали. Він мерщій одягнувся й вийшов зустрічати гостей. Зайшли вони в горниці, то не знали, куди свої й очі повертати. Куди не подивляться, скрізь золото та срібло та всяке різнобарвне дороге каміння. Обійшли вони всі кімнати, оглянули все, потім зайшли в найбільшу горницю, їх тут попрохали сісти. Грицько звелів подати обід. Обід подали такий гарний та смачний, що цареві ніколи такого не доводилося їсти. Чого вони тільки не подавали! Як кажуть одного хіба птичого молока не було. По обіді Грицько запросив гостей гуляти в садок. Вийшли з палацу, Грицько й хвалиться:

— От у мене є гарні рушниці, таких ні в кого нема. Нехай хоч який буде товстий дуб, куля наскрізь проскоче!

Тут він зараз же звелів подати дві найліпших рушниці. Пішли вони в садок. Дійшли до того дуба, в якому сидів Змій. Грицько й каже:

— От спробуймо прострелити цього дуба, він найтовщий од всіх. Цільмось разом; я візьму трохи повище, а ви понижче.

Грицько показав, куди саме стріляти, і вимірив як раз у те місце, де було дупло. В те ж саме місце і царь цілив, тільки трохи нижче. Як торохнули разом обидва, немов грім загремів. Кулі пройшли дуба наскрізь і проскочили навиліт, бо дуб же був порожній в середині і кулям припадало пробити тільки одні стінки дуба. Обидві кулі влучили в Змія, одна в голову, а друга в груди. Грицько намовив царя ще по разу стрельнути, бо він думав, що може кулі не зачеплять Змія, і він міг би ще лишитися живим. Стрельнули вони ще по разу, потім пішли всі гуртом до палацу. А лисиця тим часом побігла до сторожа, що доглядав в саду, й сказала:

— Іди ти зараз до того дуба, що з дуплом, і запали його!

— Нащо ж його палити?— спитав сторож.

— Так царь Змій наказав! Там у дуплі завелася ядовита гадюка; те дупло вже обмотали коноплями й обмазали смолою, а тобі звелено, щоб ти підпалив зараз же, аби гадюка згоріла вкупі з дубом.

Сторож нічого не знав і не відав, що тут у них діється, пішов і підпалив того дуба. Грицько з гістьми гуляв по квітниках, а дуб палахкотів. Слуги бачили, що горить той самий дуб, в який сховався царь Змій, та гасити не сміли, бо думали, що то запалив царь Грім і Блискавка.

Грицько почав розмову про сватання. Царівна й старі радо згодилися, вони тільки того лише й ждали, щоб їм натякнув про весілля. Поладнали справу, визначили день весілля й попрощалися. Царь з родиною поїхав додому готувати молодій віно та оповістити всіх знайомих і родичів, щоб їхали на весілля до молодого царя Грицька Скорохвата. А

Грицько, zostавшись вдома, прикликав до себе всіх слуг і сказав:

— Змія вашого, як бачите, царь Грім і Блискавка спалив, а тепер царем буду я. Царь Грім і Блискавка оддає за мене свою дочку й настановляє мене тут царем. Тепер ви корітеся мені, а Змія вашого нема і не буде. За тиждень приїде царь Грім і Блискавка з своїми гістями на весілля, так ви улаштуйте пир на увесь мир, щоб всього було доволі й до ладу.

Слуги були раді слухатися, їм було ще ліпше, що Змій загинув, почали зараз же готуватися. Грицько подумав собі:

— Слуги налякалися царя Грому і Блискавки, через нього й мене будуть боятися та поважати. А як разнюхають та розвідають од садкового сторожа, що Змія спалив не царь Грім і Блискавка, а він, та що мій будущий тесть не Грім і Блискавка, але чоловік такий же, як і всі, так вони можуть збунтуватися та ще чого доброго мене убити. Тому то краще буде, коли я сторожа усуну, тоді всі кінці в воду!

Грицько взяв рушницю і пішов в садок на полювання. Побачивши здалека сторожа, сів за кущем, прицілився та—бух! Сторож перекинувся і не підвівся з місця. Потім вже садівничий знайшов сторожа мертвим, і теж всі подумали, що й його убив царь Грім і Блискавка.

Минув тиждень, приїхав цар Грім і Блискавка з своїми гістями, привіз військову музику і розпочали весілля. Гуляли цілий тиждень, потім роз'їхалися по домівках.

Грицько, оженившись, став жити щасливо. Лисиця жила в садку і що-дня їла курятину. Минув ще тиждень, Грицько й згадав про те, як він жив у хазяїна в наймах і через що він став жити тепер так щасливо. Тут йому прийшло на думку:

— А що, як лисиця з ким-небудь заприятелює й проязичиться, хто я такий був і як став я царем! А вона може пробалакатися ненароком, не задля того, що мене схоче осоромити, а просто щоб похвалитися своєю мудрістю, і тут між иншим і викаже, як вона хитро та мудро зробила мене царем. Ні, треба лисицю вбити, щоб заховати всі кінці, а то я так не можу жити спокійно.

Грицько звелів слугам вбити лисицю. Слуги миттю схопили рушницю й ухокали лисицю. Вони були дуже раді, що позбулися зайвої роботи, бо їм уже набридло панькатися з нею.

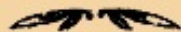
Грицько на деякий час заспокоївся. Але одного разу він згадав про своє колишнє життя й замислився:

— А як я жив колись, страждав, потом умивався над чужою роботою, не знав спокою ні вдень, ні вночі, а таких, як я був, і тепер не мало на світі. Треба взятися за це діло—бідних од їхнього лиха визволяти!

З того часу Грицько почав всіх наділяти землею, у кого не було її, й помагав бідним на своє хазяйство збиратися. Грицько не раз згадував і про свій гріх.

— Грішник я великий! Був бідним, зате у мене була душа чиста. А тепер хоч і багатий, зате гріха на душу взяв. У хазяїна вкрав три курки, змія вбив. Ну, нехай змії гадина, нехрещена душа, за його гріха мало, а за віщо я бідного сторожа вбив і лисицю, котра мене на ноги поставила? А всьому винне багатство та слава. Не дарма кажуть, що, як не пустиш душу в пекло, не буде тобі на цім світі тепло. Житимем щасливо на цім світі, зазнаєм нещастя після смерти.

Після цього Грицько каявся та покутував свої гріхи добрими ділами.

XX. Лисиця й собака.

Один пес сходився в лісі з лисицею. Любив він з нею сходитися, бо вона йому, було, дасть то курочку, то якусь пташку — досить того, що кожного разу дуже добре його приймала. А те було зімової пори. Пес так вже обісмілювався, що коли й лисиці немає вдома, то він і сам, бувало, зайде й наїсться в смак. Та якось лисиця застукала його самого в своїй хаті, дуже розгнівалася та й каже йому:

— Який бо ти паскудний. Не рад тому, що я тебе приймаю, та ще й сам береш, нікого не питаючись! А чом ти мене до себе не покличеш в гості. Вже ж не раз у мене був?

А пес і відповідає:

— Пожди трохи, прийму й я тебе ще краще, як ти мене приймала. В мого хазяїна є сорок курок, та сами молоденькі, а ти мене якимись здохляками годувала. Знаєш що? Я тебе прийму, аби прийшла на самий свят-вечір. Тоді хазяї сідають вечеряти, а в нас так вже водиться, що на свят-вечір всяких потрав варять.

— Яких то всяких потрав?—питається лисиця.

Пес став їй вираховувати та розказувати:

— Перша—пшениця, друга—пиріжки, третя—борщ з рибою, четверта—підпеньки, або гриби, п'ята—квасоля, шоста—голубці.

А лисиця й каже:

— І—і, та поки вони ці справи зідять, то я матиму час на горіщі відібрати курей, котрі молоді.

Та, погомонівши так, й розійшлися. Пішов пес од лисиці та вже більше й не приходив до неї.

Аж на свят-вечір, тільки смеркалося, йде лисиця до села до свого приятеля в гості. Приходить, а пес вибігає напроти неї та й каже:

— Добре, небогонько, потрапила, саме тепер отсе сіли вечеряти.

А лисиця й каже:

— Ну, куди б то ти мене поки що сховав?

— Ліз у цю дірочку,—каже пес,—що коло дверей, в ту, що кури лазять, як хата замкнена.

Лисиця послухала та й полізла, а пес їй в слід:

— Ліз, там драбина є. Ліз по драбині на горіще.

Та лисиця не дуже квапилася, стала коло віконця та й слухає, щоб який кіт не надбіг або й пес другий. Коли чує—ідуть якісь хлопці, а то колядники. Один був найстарший між ними, що казав якої щедрувати мають під хатою. Він глянув і бачить, що стоїть корито велике серед обори, що з нього свині їли, та й каже:

— До стіни ближче, бо тутечки корито

А хлопці думали, що то він їм каже такої щедрівки співати, прийшли під вікно та й зачали кричати:

— До стіни ближче, бо тутечки корито.

А лисиці почулося, що вони кричать:

— Онде лисисько, пхайте його в корито.

Стало їй страшно, вона й каже:

— А, Боже, та я ще відколи живу, то не була в кориті. Вони, певно, наллють води повне корито і будуть мене топити.

Та й зачала крутитися, щоб кудись втікти. Стояли під каглою мішки, вона на них, а потім в каглу: ду-

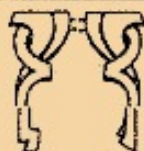
мала, що то діра якась, та й плигнула й упала під комін. Побачили її в хаті, а хлопчик один і каже:

— То, певно, мамо, якась душа прийшла.

А тато й обзивається:

— Та що ти? Хіба ж це душа? Та це ж лис прийшов за курми.

Розлютував на лисицю, взяв палицю, вдарив її кілька разів та й забив. А пес коло діри чекав, чекав та й не міг дочекатися. Аж вранці, як її вже мертву хазяїн на двір викинув. Шкода йому лисиці стало, бо не мав він, сиротисько, до кого й в гості піти.

XXI. Лисиця-подорожня.

Голодна лисиця пустилася на хитрощі. Украла в одного чоловіка під повіткою з саней свитку й капелюха, убралася за богомольця, узяла торбинку і пішла на другий день ввечері на село. Було вже пізно. Лисиця підійшла під вікно крайньої хати й стукає. Мужик обізвався:

— Хто там?

— Пустіть переночувати богомольця.

Мужик пустив. Лисичка увійшла, поздоровкалася:

— Добрий вечір, раби божі!

— Дай, Боже, здоров'я, добрий чоловіче. Звідки Бог несе і куди путь держиш?

— Та був у Києві, а тепер путь держу на Афон.

— Сідай, чоловіче, вечеряти.

— Спасибі, рабе божий, я не голодний. Я дуже наморився, спати хочу.

Мужик постелив на долівці соломи, накрив рядном і каже:

— Ось тобі й ліжко буде. Не прогнівайся, що нема зайвих подушок.

— Спасибі, добрий чоловіче, я не звик до пуховиків. Подорожньому чоловікові аби теплий куток, а заснути й на голій долівці можна.

Лисиця, лягаючи спати, поклала торбину на лаву й сказала:

— Гляди, чоловіче, щоб ця торбина була ціла, бо там мої харчі й пашпорт.

— Не турбуйся, чоловіче, в нас чужого ніхто не зачепе.

Мужик загасив світло й ліг спати. Лисиця почекала, поки всі заснули, взяла торбину, витрусила з неї солому і знов поклала на лаву вже порожню. Вдосвіта господарі прокидаються, лисиця ще спить. Лисиця, побачивши, що вже всі прокинулися, й собі встала. Кинулася до торбини, а вона порожня. Лисиця й каже:

— Що ж ти, чоловіче, казав що ніхто не зачепе, а торба от порожня, нема ні харчів, ні пашпорта. Як не оддасте, так я позиватиму вас.

— Та де ж ми тобі візьмемо? Харчів ми дамо тобі своїх, коли хочеш, а пашпорта написати не зуміємо.

— Ну, Бог з вами! Давайте дві курки й квит буде. Може якось я дійду й без пашпорта до своєї волости.

Мужик дав пару курей і каже:

— Бери, чоловіче, пару курей, тільки не позивай до суду. Хай йому буде лиха година. Я з роду не судився і судитися боюся.

Лисиця взяла пару курей і подалася до річки в очерет. Сховалася в очереті, одну курку ззіла, а другу залишила. Діждавшись вечера, лисиця знов пішла на село.

Підійшла вже до другого хазяїна, хат* через п'ять, і знов стукає в вікно. Господарь обізався:

— Хто там?

— Я подорожній, пустіть, будьте ласкаві, переночутати.

— Та в нас тісно, нема де тебе покласти.

— Та мені хоч денебудь. Я ляжу долі під лавою, аби теплий куток.

Мужик вийшов, пустив подорожнього і сказав:

— Ну, йди, ночуй, Бог з тобою. Тільки нагодувати тебе в нас нічим.

— Спасибі, добрий чоловіче, я не голодний.

Господарь постелив на долівці соломи, прикинув рядном і показав подорожньому. Лисиця лягла, потім вийняла з торби курку й каже:

— Я розжилась собі на заводську курку, хочу розплодити й в себе гарних курей. Будьте ласкаві, нехай вже вона перебуде в сінях, тільки глядіть, не випустіть, бо вона дорога.

— А що ж, нехай собі перебуде в сінях, у нас ніхто чужого не візьме.

Лисиця випустила курку в сіни.

Погасили світло, полягали спати.

Лисиця пождала, поки всі поснули, вийшла потихеньку в сіни, задушила курку й ззіла. Потім увійшла в хату і знов лягла, неначе нігде й не була.

Вдосвіта всі прокинулися, а лисиця ще спала. Побачивши, що вже всі повставали, підвелася й собі. Лисицю запросили поснідати солонини—огірків з капустою, та вона не схотіла й подякувала:

— Спасибі, добрі люди, я кислотою й солоного не їм, у мене живіт нездоровий. Я краще піду в заїзд, там чайку вип'ю.

Лисиця налагодилася йти й каже:

— Піймайте, будьте ласкаві, мою курку, я піду додому.

Господарь вийшов в сіни, нишпорив, нишпорив по всіх сінях, нема курки. Увійшов до хати й каже:

— Ну, що ж тепер будемо робити? Хоч бий, хоч лай, а курки твоєї нема, як у воду впала! Сказати б, вилізла, так дірок нема нігде і сіни були на засуві.

— Ну, що ж, добрі люди, я цьому не причиною. Курка мусить бути, вона мені дорого коштує.

— Та що ж, візьми вже тепер нашу курку, вони однакові.

— Ні, вашої я не хочу. Моя заводська, ваших п'ять не варті моєї одної. Не знайдете, так я позиватиму вас.

— Ну, то візьми наших дві курки, та й Бог з тобою, тільки, будь-ласка, не починай того суду. Я з роду не позивався й позиватися не хочу.

— Ні, курей ваших я не хочу. Давайте пару качок, тоді помиримся.

— Бери, Бог з тобою.

Лисиця взяла пару качок і подалась в очерет. Одну качку ззіла, а другу зоставила.

Діждавшись вечера, знов побігла вона в село. Тепер вже зайшла на другу вулицю. Підійшла до крайньої хати й постукала в вікно. Господарь обізвався:

— Хто там?

— Я богомолець, пустіть, будьте ласкаві, переночувати.

— А куди ж тебе Бог несе?

— Та був у Києві, а тепер іду додому.

— У нас тісно, нігде тебе примостити.

— Та я хоч і під лавою ляжу, аби було затишно, а то, як бачите, на дворі вже холодно спати.

Мужик вийшов, упустив богомольця в хату. Постелив соломи й каже:

— Теплий куток даю тобі й ліжко. Лягай і спи, а на вечерю не сподівайся, бо ми вже повечеряли і все поїли. Не гнівайся, добрий чоловіче.

— Спасибі, я не голодний, я в Іванівці попуднав.

Лисиця лягла, витягла з торбини качку й каже:

— Нехай моя качка перебуде в сінях до ранку. Тільки глядіть, щоб ціла була, бо вона мені дорого коштує. Це качка заводська, я несу додому на плід.

— Та нехай буде в сінях, у нас чужого ніхто не зачепе.

Полягали всі спати, мужик погасив світло. Лисиця пождала, поки всі поснули, вийшла потихеньку в сіни, ззіла качку, увійшла в хату й знов лягла на соломі, неначе нігде й не була. На ранок прокинулися всі, лисиця ще спить. Побачивши, що вже ніхто не спить, устала й вона й почала лагодиться в дорогу, а далі й спитала:

— А що, добрий чоловіче, качка моя ціла? Зловіть, будьте ласкаві, бо я зараз піду.

— Та вона там в сінях, мусить бути ціла.

Вийшов мужик у сіни, шукав, шукав, нема качки. Увійшов до хати, чуває потилицю:

— Що за бісів батько, качки твоєї нема, як у воду впала. Неначе й дірок нігде не видно, й качка пропала.

— Що ж ви мені наробили? Де ж вона ділася? Вона мені три карбованці коштує. Як не знайдеться, я до суду позиватиму вас.

— Та я краще свою віддам тобі, тільки Бог з ними—тими судами. Діди й батьки наші по судах не ходили й я з роду не судився, і боронь, Боже, од суду, я позиватися боюся.

— Ні, я на це не пристану, вашої качки я не візьму.

— Ну, то бери дві, та й Бог з тобою.

— Ні, так я не хочу. Даси пару гусей, то помирюся.

— Ну, добре, бери вже пару гусей, тільки хай тим позвам всячина.

Лисиця взяла пару гусей і побігла в очерет. За день одну гуску ззіла, а другу зоставила.

Діждавшись вечора, лисиця знов вибралася на село. Підійшла під вікно й стукотить. Господарь обізвався:

— Хто там?

— Це я, богомолець подорожній, іду з Київа додому.

— Спитай ще у кого іншого, а то в нас тісно, нігде тебе покласти.

— Та мені пуховиків не треба, я й під лавою полежу, аби в теплім кутку, а то на дворі тепер уже холодно.

Мужик вийшов, пустив подорожнього в хату, а потім і каже:

— Ну, добрий чоловіче, ночувати ночуй, а за вечерю не гнівайся. Було трохи борщу і той дітки ззіли.

— Спасибі, я не голодний, сьогодні добре по-полуднав. Я з далекої дороги дуже наморився, зараз спати ляжу!

Потім вийняла лисиця з торби гуску й каже:

— У мене є гуска, я достав собі заводську. Нехай вона перебуде в сінях до ранку, тільки, будь-ласка, глядіть, щоб хто не вкрав, а то вона мені дорого коштує. Я купив її собі на плід, це гуска китайської породи.

— Та вже нехай собі сидить у сінях, вона нам не заважатиме. Чужого в нас ніхто нічого не зачепе.

Полягали всі спати, мужик погасив світло. Лисиця пождала, поки всі міцно заснули, вийшла потихенку в сіни, задушила гуску ззіла всю до крихотки, а пірря загребла в землю й притоптала. Потім вернулася до хати й знов лягла на соломі, неначе нігде й не була. Ранком усі прокинулися, почали метушитися по хаті, і фальшивий подорожній підвівся та зараз же почав лагодитися в дорогу. Та й питає:

— А що, добрий чоловіче, моя гуска ціла?

— Та повинна бути ціла, зараз внесу.

Вийшов мужик в сіни, гуски нема. Шукав, шукав по всіх кутках, нема. Прислухався, нігде не чути. Увійшов у хату й каже:

— Що будемо робити: гуски нема! Що за okazія. Неначе й дірок нема нігде, а гуска вискочила. Сказав би, що якийсь біс украв, так двері ж були на засуві. Жінко, ти вночі на двір не виходила?

— Ні, я ось тільки прокинулася.

— А ви, діти, теж не виходили?

Всі сказали, що не виходили.

Мужик тоді почухав потилицю й каже:

— Ну, що ж, добрий чоловіче, гуска твоя пропала. Коли хочеш, бери нашу.

— Ні, на це я не згожуюся. Я за свою гуску ваших і десять не хочу. Давайте мою. Де хочете, беріть, а то позиватиму до суду.

— Ну, то де ж ми її візьмемо? Я ходив уже й по подвіррі, нема нігде. І в сусідів питав, ніхто не чув і не бачив. Возьми наших дві гуски, коли ти кажеш, що твоя була дуже гарна.

— Ні, не хочу, я ж казав, що ваших десять не варті моєї одної. Коли не хочете, щоб я вас позивав, так давайте мені пару ягнят.

— Ну, та вже Бог з тобою, бери пару ягнят, тільки не тягай нас по судах. Мої батьки з роду не судилися і я не судився і судитися боюся.

Лисиця забрала пару ягнят і погнала їх у гайок. Одно ягнятко за день ззіла, а друге залишила.

Діждавшись ночі лисиця пішла до села і ягня з собою повела. Підійшла до одної хати і стукає у вікно. Хазяїн обізався:

— Хто там?

— Та це я з села Іванівки, шукав своє ягня, насилу зловив аж під вашим гайком. А тепер, як бачите, йти пізно вже додому та й ноги дуже набив. Пустіть, будьте ласкаві, переночувати.

— А чого ж твоє ягня забігло аж до нашого села за цілих десять верстов?

— Та вовк клятий налякав, а воно й побігло, куди очі бачать.

— Он яка штука! Та пустити то воно не тяжко, тільки у нас дуже тісно; може, попросишся до когось іншого.

— Та пустіть, будьте такі добрі, я багато місця не заберу. Я й під лавою ляжу, аби не на дворі.

— Ну, та йди вже, ночуй, Бог з тобою.

Мужик вийшов, впустив подорожнього в хату. Перебрана лисиця й каже:

— А моє ягнятко нехай перебуде до ранку в сінях.

— Та нехай, про мене.

— Та глядіть же, будь-ласка, щоб було ціле, бо воно мені дорого коштує. Я не дарма біг за ним десять верстов. Це, бач, ягня такої породи, що з них смушки йдуть на дорогі панські шапки та на коміри.

— Не бійся, чоловіче, в нас воно не пропаде. Чужого в нас ніхто й пальцем не рушить.

Полягали ото вони спати, мужик погасив світло. Лисиця пождала, поки всі захропли, так міцно заснули, вийшла потихеньку в сіни, одчинила двері й погнала ягня в гайок, захопила з собою ще й санки, на яких діти з гори спускалися. В гайку звязала ягнятні ноги, поклала його на санки й поставила в куцах, а сама мерщій вернулася назад, потихеньку ввійшла в хату й лягла на своє місце, ніби нігде й не ходила. На ранок прокидаються, подорожній ще спить. Лисиця побачила, що всі на ногах, і собі схопилася та почала лагодитися в дорогу. Тут вона сказала:

— А що моє ягнятко ціле?

— Та повинно бути ціле. З сіней нікуди не вискочить, великих дірок нема.

Вийшов мужик в сіни, кинувся сюди-туди, нема ягняти.

— Що за бісів батько?—подумав мужик.

Увійшов у хату й питає:

— Жінко, а що, ти в ночі не виходила на двір? Та, часом, не випустила ягняти з сіней?

— Ні, я не виходила.

— А ви, діти? Ніхто не виходив?

— Ні, ми не виходили.

— Що за диво? Ягня пропало! От оказія. Що б воно значило? Чи відьма насміялася? Просто умом не збагну, куди б воно могло дітися. Ну, що ж тепер будемо робити? Прийдеться своє ягня оддати!

— Ні, чоловіче, вашого ягняти я не візьму. Хіба ж ваше ягня годиться супроти мого? Ваших дві старі вівці не варті мого одного ягняти. Де хочете, беріть, а щоб моє ягня було ціле, а то позиватиму до мирового, він вас судитиме за крадіжку. За це вас по головці не поглядять, можуть засудити на цілий рік до в'язниці.

— А чим же я тут причиною? Я ж твого ягняти не зачіпав, Бог з ним.

— На суді вам не повірять. У ваших сінях пропало, значить, усякий так і скаже, що воно ваших рук не минуло.

— Будь-ласка, не подавай до суду. Я тобі, замість ягняти, оддам своїх пару старих овець, тільки ради Бога позбав мене цього клопоту.

— Ні, ваших овець я не хочу, в мене свої є. А коли хочеш обійтися без суду, оддай мені свого бичка бузівка, тоді й помиримося.

— Ну та Бог з тобою, бери, тільки не тягай мене по судах тих.

Лисиця погнала бичка до гайка. Прийшла до того місця, де стояли з ягнятком санки, прив'язала їх мотузочком бичкові до нашійника й поїхала на санках в ліс. Заїхала доволі далеко в ліс, спинилася там у гушавині, ягня задушила, а далі й бичка загризла, та й почала роскошувати. Цілий тиждень

доволі мала телятинки та баранинки. Коли доїла все м'ясо, телячу шкуру винесла на шлях, напхала сіном, поставила на ноги, прив'язала до нашійника санки і сама на них сіла. Як раз тою дорогою йшли медвідь і вовк. Побачили лисицю й питають:

— Що ти, лисичко, робиш?

— Та хіба не бачите що? Добула собі бичка та й їду. Сідайте, коли хочете, я вас підвезу.

— Підвези, коли твоя ласка.

Медвідь і вовк посідали в задку, а лисиця примостилася на передку й почала поганяти бичка, а сама примовляла:

Гей, бицю, не барись,
Вези дурнів, не лінись!

— Що ти кажеш?—спитав вовк.

— Та я кажу: вези, дурню, не лінись.

А сама знов почала примовляти:

Гей, бицю, живо, живо,
Ворухнись дурням на диво!

Вовк помітив, що вона з них глузує, та як крикне:

— Як ти смієш нас дурнями обзивати? Ми тобі живо тут покажимо.

Лисиця миттю сплигнула з саней і побігла в поле до своєї нори. А медвідь і вовк поскакували з санок і з досади накинулися на бичка, почали його рвати. Розірвали на шматочки всю шкуру й виявилося, що то не бичок, а опудало, напхане сіном. Вовк і медвідь тоді припустили доганяти лисицю. Лисиця була вже на гони оддаль од них. Побачивши, що вовк і медвідь женуться за нею, і вже от недалечко, почала що-сили втікати. Вовк не одставав од неї. Лисиця злякалася не на жарт, бігла щодуху було. Добігла до своєї нори і миттю вскочила в неї. Вовк сів біля нори й сидів, затаївши дух. Незабаром надбіг і медвідь і теж сів біля нори. Лисиця, трохи опам'ятавшись, почала сама з собою розмовляти:

— Спасибі вам, мої ніженьки, що ви мене од ворогів унесли. Я вам за це червоні черевички куплю. А вам спасибі, вушка, що ви прислухувалися. Я вам золоті сережки куплю. А що ти, хвостище, робив?

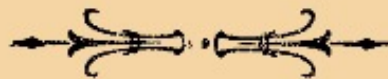
— Та я бовтався, штовхався то об твої ноги, то об пеньки, гальмував тобі втікати.

— Ах, ти погань, так ти таки хотів підвести мене під монастир? Пожди, я тебе провчу!

Виткнула лисиця кінчик хвоста з нори й каже:

— Іж, їж вовче!

Вона, бач, хотіла полякати хвоста, думала, що біля нори нема нікого. А вовк не дурний був. Миттю схопив зубами за лисичин хвіст і почав цупити до себе. Лисиця опиналася ногами, не піддавалася вовкові. Медвідь бачить, що вовк ніяк з нею ради не дасть, підійшов до нори, вхопив лапою за кінець хвоста та як поцупив, аж усі сугави захрущали в лисичинім хвості. Як не силкувалася лисиця опинатися, а не могла втриматися. Медвідь витяг лисицю з нори і зараз же вони з вовком розірвали її на шматки.

XXII. ЛИС-КУЦАК.

Був собі один хитрий лисок. Та й не диво, що хитрий, бо з такого вже роду був. Але, як кажуть, і на діравий горнець знайдеться купець, так було й з нашим лиском. Довго він ходив по курниках по кури й якимось йому це минало. Та одного разу пішов лис на роздобичу, заліз в курник і душить курей. Але одну якимось з поспіху недобре зловив і вона киркнула раз і другий. Хазяїн був недалеко в сусіда, надійшов до хати, почув, що курка кричить, та мерщій до курника, а там лис вже хазяїнує. Тоді хазяїн заткнув діру, котрею лис уліз до курника, а потім одчинив двері та й сам туди ж увійшов. Поки чоловік порався коло курника, лис з страху плигнув до діри, а її вже немає. Тоді лис почав продерати стріху; уже навіть продер був та й вилазив, а чоловік і побачив, що лис тікає та лап його за хвіст. Лис як рвонувся з усієї сили тікати, так хвіст і лишився в хазяїна в руках; а лисок і цьому радий: гайда втікати куцаком. Біг, біг що-духу було, аж поки не забіг до своєї нори й сховався. Спочатку він дуже був радий, що втік, хоч і без хвоста; добре, що сам живий зостався. А далі лис надумався та й каже:

— Краще я був би зовсім пропав, як без хвоста бути. Тепер без нього як же?! Як вийти між звірів? З мене всі сміятимуться.

А треба знати, що цей лис не був з бідних харлаків, але з дуків-срібляників та ще й в почоті. От він і голосить:

— Як же я,—каже,—покажуся між звірів?! Хвіст у нас лисів—то найбільший гонор. У кого найкращий, того й за війта вибирають.

А він саме лагодився війтом бути, як старого скинуть, бо мав хвоста, як мітлу, а м'якенького, як шовк. Тому то сидів він та плакав три дні, а далі й думає:

— Який я дурний! Сижу, журюся та плачу, а з цього нічого не буде!

От і починає він міркувати, як би то вмити собі перед звірями лице. Думав, думав та й каже про себе:

— Може б, другого загризти, а його хвоста потім собі пришити? Але,—каже,—другого зачепи, а він вирветься та й утіче, то що тоді буде? Роскаже всій громаді. Та навіть коли б і загриз його, то хто ж пришиє хвоста? Попрохав би когось, та він роскаже всім, що я безхвостий. Піду та хіба втоплюся... Але знову ж шкода, бо ще можна довго жити.

Та як зареве, зареве і став глину їсти та й знов думає про своє лихо. А далі гайда на ту гору в лісі, де завше раду скликають, і почав гавкати на весь ліс, аби лиси сходилися на раду, бо він має їм якусь новину розказати. А сам сів собі в густий кущ, щоб не видно було, що він куций! Лиси почули те гавкання та й гомонять:

— Ану, ходім. Яку то новину він має сказати? Десь його довго не було; певно, ходив кудись кури красти; або знає про якусь небезпеку та хоче й нас повідомити.

Приходять до нього, а він і каже:

— Панове браття, знаєте, чого я вас кликав? Я вас кликав, бо хочу вам щось нового сказати. Таке-то, браття, я надумав. На що нам ті прокляті хвости волочити? Таже то кара з ними! Часом,—

каже,—підеш до курника по кури, а то хтось і надійде. Сам би ще втік, але за хвіст можуть впіймати. От через хвіст і пропадай. Знов не добре! Ідеш кущами, сам би якось проліз, а так зачепишся хвостом та й вертайся назад. Ото найкраще було б, панове, коли б ми всі хвости собі поодкусювали та так і ходили б без них. Ану, панове, подумайте, чи не правду я кажу. Адже ж я про це не одну пару днів міркував.

Вислухали його лиси та нічого й не кажуть—ні сяк, ні так. Але був між ними один старий мудрий лис, бо навіть тричі на війта його вибирали. Він то й обізвався:

— Панове браття! Ану, подивіться, чого-то він у кущі сидить? Чи не урвав йому де хтось хвоста? От він і хоче, щоб і ми собі хвости повід'їдали. Та як же це так? Аджеж,—каже,—хвости—то наш найбільший гонор! Що лис вартий без хвоста?

Лиси зірвалися з місця, витягли куцака з куща, дивляться, а в його й справді хвоста немає. Тоді всі в сміх! А старий знов обізвався:

— А я ж не казав, що він хоче всіх в дурні пошити.

Лиси тоді й постановили:

— Не має хвоста, то одкусімо йому ще й вуха—кращий буде.

Пооб'їдали вони йому вуха та й пустили.

Лис як прибіг з ради додому, заліз в свою нору та вже потім і не вилазив: там з сорому й здох.

XXIII. Лисиця та глечик.

Були собі дід та баба.

Прийшли вони в поле жито жати. На полудень взяли вони собі глечик молока. Як прийшли вони на поле, баба й каже дідові:

— Де б отсе глечичок з молочком поставити нам на схованку?

— Постав, стара, цеє молочко в кущик.

Поставили та й пішли жито жати.

Жнуть та й жнуть і не оглядаються на молоко. А лисичка прибїгла та й випила молоко. Та на лихо собі голову в глечик встромила, а назад і не вийме. От ходить лисичка, головою крутить та й каже:

— Ну, глечичку, пожартував трохи, то й буде вже. Випусти мою головоньку! Буде вже тобі, голубчику, буде!

А глечик не випускає, хоч ти що хоч роби.

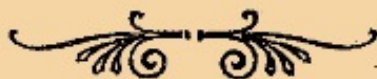
— Подожди ж ти, клятий глечичку, не випускаєш, то я тебе втоплю.

Побїгла лисичка до річки глечика топить.

Вскочила вона в річку, встромила голову в воду— повен глечик води й набрався та важкий, важкий став, на дно сідає.

А лисиця вже й дихати не може: вода її заливає.

Так глечик і сам на дно пішов, і за собою в воду й лисицю потягнув.

XXIV. Лис і лисиця.

Ішов одного разу лис до села по кури, здибався з лисицею та й каже їй:

— Куди йдеш?

— От іду до села по кури.

— Ну, то добре: підемо разом.

Прийшли вони в село, а лис і каже до неї:

— Ти стій під дверми, аби хто не вийшов з хати, а я полізу за курми на хату.

Лис продер стріху, взяв курку та й зліз з хати на землю.

— Ну, тепер ліз ти за курми, а я буду стояти під дверми, аби не вийшов хазяїн з хати.

Лисиця вилізла на хату, взяла собі курку та й ідуть вже обоє разом.

Прийшов лис до її діри—лисичиної, а вона його й запрошує до середини. Він увійшов, дала вона їсти, обоє попоїли і так собі полягали. Лис прокинувся вночі, виліз з діри на двір.

— Ого-го,—каже,—вже днина. Ну, то я вже йду додому,—каже лис до лисиці.

А лисиця йому й відповідає:

— Як будеш ввечері йти знов до села, то заверни до мене та підемо вдвох разом.

— Ну-ну,—каже,—я за тобою заверну, аби тільки живо зібралася.

Лис прийшов до лисиці, як тільки почало смеркати. А вона й каже:

— Чого ти так, небоже, живо йдеш? Ходи сюди, зараз попідвечіркуємо та й підемо.

Лис увійшов до діри, попідвечіркували та й каже він до лисиці:

— Ну, вже ходім.

Йдуть вони до села такими манівцями, що ніхто тудою не ходив. Коли дивляться—біжить зайць. Лис плигнув на зайця, зловив його та й каже лисиці:

— Ти йди до села, а я однесу зайця й зараз за тобою прийду.

А лисиця й одповідає йому:

— Добре. То я піду, а ти мене наздоженеш.

Лис вернувся, зайшов до її діри, забрав, що там було, а потім і пішов до села, аби вона не подумала на його, що то він їй шкоду зробив. Та він йшов иншим боком, щоб з нею не зустрітися. Прийшов в село, виліз на хату, продер стріху, взяв курку й біжить до своєї діри. Біжить він та й чує—лисиця плаче. Зачав її питатися, чого вона плаче.

— Ось цеї ночі хтось мене обікрав. Може,—каже,—ти пожартував та забрав?

А він і каже:

— Нащо мені твого, коли я маю досить й свого, що їсти? А ти підеш ще до села?

А вона його й питає:

— А ти підеш?

— Я зараз вилазю з діри та й піду.

Ото він виліз з діри, сів за межу та й дивиться, що вона робитиме. А лисиця зараз до його діри. Він тоді вернувся, розлютився, що вона влізла в його діру, та й задушив її.

— ВИДАВНИЦТВО —
Катеринославського Союзу Споживчих Товариств.

Видано й виготовлено для друку:

I. Культурно-історична бібліотека.

С. Р.— Григорій Савич Сковорода. Біографічний нарис.
1920, стор. 16 in 8°.

Д. Яворницький. — Український престолюд в його
творчості.

Спогади запорожця Кузьми Коржа. З вступною стат-
тею Дм. Чернявського.

II. Природничо-географічна бібліотека.

В. Біднов, профес. — Дніпрові пороги. Топографічні ві-
домости. 1919 р., стор. 80 in 16°.

Дм. Чернявський. — Ліси Катеринославщини в їх ми-
нулому й сучасному.

В. Лункевич. — Підводне царство.

Його-ж.—Життя в краплі води.

Його-ж. — Серед снігів та вічної криги.

Його-ж.— Земля.

III. Сільсько-господарська бібліотека.

Ів. Мирошніченко, архит. — Селянське вогнетривале
будівництво.

Частина перша. — Мазанкова хата.

Частина друга. — Глиняна хата.

Частина третя. — Цегляна хата.

— ВИДАВНИЦТВО —
Катеринославського Союзу Споживчих Товариств.

IV. Шкільна та позашкільна література.

Матеріали для розмов, ігор та праць з дітьми дошкільного віку.

Переклад з московської мови *М. Корнієнко* під редакц.
В. Чередниченко.

Частина перша. — Доби року.

Частина друга. — Тварини.

Частина третя. — Рослини.

В. Арнольд, проф.—Вищі народні школи в Данії.

V. Дитячі книжки.

Андерсен. — Садочок, Вельможні та прості. Свинка-скринька. Казки. 1918, стор. 32 in 16°.

О. Єфименко. — На Україні. Нариси й оповідання.
Випуск перший. 1919, стор. 80 in 16°.

Іі-ж.—На Україні. Нариси й оповідання. Випуск другий.

Іі-ж.—На Україні. Випуск третій.

Іі-ж.—На Україні. Випуск четвертий.

Ол. Пчілка. — Книжка-різдвянка. Оповідання й вірші.
1919, стор. 32 in 8°.

К. Ербен. — Чеські народні казки. Переклад *М. Кри-
венюка*. 1920, стор. 80 in 16°.

Серія народніх байок. Упорядкував *В. Юноша.*

1) Лев—царь звірів. 2) Медвідь-косолап. 3) Зайчик побігайчик. 4) Мишка шкряботушка. 5) Лисичка-сестричка. 6) А я сірий вовчок.

Ш. Перро.—Чарівні казки.

Р. Кіплінг.—Казки.

Музеус.—Рюбецаль, друга казка.

В. Чередниченко.—Рудьківська спілка дівчат і хлопців.
П'єса на 2 дії.

Іі-ж.—Собака. П'єса в 1 дію.

— В И Д А В Н И Ц Т В О —
Катеринославського Союзу Споживчих Товариств.

VI. Красне письменство.

Т. Шевченко. — Кобзарь. 1918, стор. 656 in 16°.
Видання випродано.

Збірник найкращих українських пісень.
1919, стор. 176 in 16°.

Ж. Верн. — Подорож до осередку землі.

VII. Справочні видання.

Дм. Чернявський. — Катеринославщина.
Показчик літературного матеріалу для вивчення
місцевого краю. Випуск перший. 1919, стор. 32 in 16°.

Календарь - тижневик на 1920 рік (випродано).

Табель - календарь на 1920 рік.

VIII. Портретна галерея.

Виготовлено для друку портрети Мих. Туган-Барановського, Лесі Українки, Л. Глібова, Ст. Руданського та инш.

З друкарні Катерин. Союзу Спжизч. Т-в. Березіль 1920 р.